

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

VIDÉKI EMBEREK

(NOVELLÁK)

IRTA
PETELEI ISTVÁN

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA
1898.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5572-13-5 (online)
MEK-14245

TARTALOM

A NAGY LIDI URA.

Ö. T. O.

ESŐS ALKONY.

AZ ELIZ NEVENAPJA.

KALAND.

A TARVÁSÁRI BUCSU.

A BIRTYÓKA.

ELKÉSETT.

»A SZIGETVÁRI VÉRTANUK.«

AZ ÉDES ANYA.

KÉT FEHÉRNÉP.

KIS LEÁNY BAJA.

A NAGY LIDI URA.

Igy, karácsony felé mindig eszembe jut az a viseltes kis ember, a Nagy Lidi ura, akit tán kegyed is ismer az utcáról; az a félrevonuló, alázatos emberke, aki éppen azáltal lett feltűnő, hogy elbujni iparkodott ebben a világban, ahol mindenki nagy és bámult akar lenni.

Novák (így hívták) ez, az, aki azt a könnyelműséget engedte meg magának ifjúkorában, hogy megházasodott, elvevén Nagy Dénesnek, a vargának híres szépségű lányát: Lidit.

Erre a Lidire már alig emlékezem, de a nyáron egy halvány virágu mályvát láttam, a hajnali szélben s láttára a Lidi formája tért vissza az emlékezetembe. A képe el volt bujva az agyamba s az meglevenedett a virág láttára. Olyan nyulánk, üde, pompás lehetett, mint ez a szép virág.

E Lidi csak annyiban tartozik a történetembe, hogy miatta lett az én kis Novákom olyan szóval, busuló, ványolt - a mikor Lidi megszökött egy gazdag urfival.

A szökése pedig érthető dolog volt. Igen szép volt Lidi egy kis iktatónak. A szépségnek nagy az ára. Nem való szegény embernek.

Azt kérdezi kegyed: miért ment feleségül Lidi egy ilyen hitvány emberkéhez? Azért, mert mégis csak istentelenség lett volna, hogy a Lidi harmatteste egy durva mesterlegény karjai közt fonnyadjon el.

Novák hivatalnok volt (iktató), urfajta, s ő a lajtörja egy foka volt, a min a vargamester leánya felfelé szállhat. Rálépett. Mindjárt ki is lépett a karján, a cserszagu, piszkos műhelyből, a hamvas kádak közül, a nyers állatbőrös szinből; kalapot vehetett keszkenő helyett s sládjert kötött rá, ami akkor az uraságnak egyik jele volt.

Nagyon szép volt. A kanczellisták bomlottak utánna s előre kaczagtak a kis Novákon, azokra a szarvakra gondolva, amelyeket rakni fog a menyecske az iktató fejére. Azonban úgy látszott rosszul számítottak. Lidi példásan élt. Nagyon kényeztette az urát, kivált ha látták. Az utcán szüntelenül locsogott neki, hogy észrevehette akárki milyen jól telik az életük. És megközelíthetetlen volt az idegenek részére. Rátarti és visszautasító volt a szépmondóknak. Olyan uras, sőt finom lett, hogy az ember nem tudta, honnan veszi e hölgyecske ezeket a tempókat.

Akkoriban a táblabírák nem afféle kalucsnis paroplis beamterek voltak, hanem igazi, batárban járó urak. E kis hölgy úgy járt az ura mellett, hogy a bíró urak megsüvegelték, sőt maga a prézes is.

A Novák becsülete úgy felment, hogy a leghatalmasabb is észrevette őt. Sőt egy izben egy szász kanczellista (gazdag, kényes urfi), meg is látogatta Novákot a tulajdon fészkeben s oly nyájasan beszélt Novákkal s úgy kereste a barátságát, hogy csupa öröm volt látni azt. S nem a feleségeért. Nem! Mert alig szólt az asszonyhoz egy-két szóval.

De Lidi a látogatás után, (mert e látogatás fordulópont volt a Novákék életében), így szólt:

- Winklernek (a kanczellista) Abafáján pompás nagy háza van. A kertje a herbusi vízeresztőig ér ki, ahol már a havas kezdődik. Ő kocsikat tart s őszön nála laknak az uri vadászok, sőt a prézes maga is. Onnan mennek a medvére. Az egyik teremben csupa velencei tükrök vannak s még a falon is szőnyeg. Tudod! a falon is gyertyatartók és tele viasz-gyertyával persze.

Aztán váratlanul tette hozzá:

- Koppantsd meg azt a faggyugyertyát az asztalon, Novák. Pih! be bűdös.

Novák elbusult e beszéden, de soha sem kérdezhetette meg: honnan ismerte Lidi az abafái szokásokat? mert másnap az asszonynak hült helyét találta odahaza.

Elment... de mi felvilágosítást se hagyott hátra. Egyszer azért, mert azon este rossz kedve volt az asszonynak, s hamarosan lefeküdt; másnap pedig nem írhatott levelet az urának, mert Lidi fogyatékosan ismerte a betűket... Annyit megértett, hogy a faggyugyertyát kisebbre értékelte Lidi a viaszgyertyánál. És mert ez egészen érthető volt, nem haragudott Lidire, de mélyen elkeseredett, hogy ő nem égethetett effélét.

- Csak az a faggyugyertya ne lett volna! rebegett és sirt.

- Sirt; pedig senki egy szóval se bántotta meg Novákot; senki se kérdezte tőle: hová lett Lidi? s nem csufolta senki. Természetes, hogy elment, mert nem szerette a faggyugyertyát.

Természetes, de azért ébren és alva őt látta; őtet áhitotta. Mi egyébire se gondolt: »E czipellőbe járt: ez a kendő fedte arany haját: hajlós derekát e galand szorította.« S dajkálta a ringy-rongy holmikat, tapogatta, simogatta.

Magát igen elhanyagolta Novák. Ugy megnyult rajta minden, még az ábrázata is, s kabátjai is lógtak rajta. Rossz hivatalnok lett, az egész ember rendetlen lett és hamar öregedett.

Nem tudta, mit tegyen? mihez kezdjen? A felesége után miért menjen, hogy vissza rimánkodja? Hát nem ugyanazon faggyugyertya lobogott a pléhtartókban, hosszú füstölő belet képezve? S hová menjen?

Tavaszi felé valamikor Winkler urfi visszakerült. Őtet gyanúsította Novák, hogy Lidiről ő tudna beszélni, ha akarna.

A Tábla palotájának a folyosóján találkozott vele. - Nem is kérdezett tőle semmit, de oly fátyolozott, alázatosan könyörgő szemet vetett rá, hogy az urfi önkénytelenül így dadogott:

- Nem tudom merre ment el... Nem, becsületemre, nem tudhatom merre lett. Elment, úgy látszik.

- Messze? rebegette Novák.

Winkler nem tudott felelni csak elfelé intett, valamerre, messze.

Ezt az utbaigazítást Novák meg se tudta köszönni, mert ő nem volt valami urifajta s nem ismerte az illedelmességet. Csak erre gondolt: hogy ha a dolog így van... akkor ő az asszony után megy. Addig abban reménykedett, hogy Winkler oltalmazza valahol a szegény asszonyt. Így se szükségét nem lát, se örömei hiján sincsen. De ha így van a dolog, akkor Novák megkeresi őt. Valami nagy jólétet nem adhat neki... de hátha Lidi nyomoruságban senyved. Valami oktan állati vágy fogta el, hogy magához ölelje Lidit, őt védve, oltalmazva; törődve, verejtékezve érette.

Azonban akkor folyt az a csodálatos idő nálunk, amikor megmozdult a föld alattunk, amikor ki karddal, puskával, ki kaszával rohantunk hozzánk hasonló szegény emberekre, velünk addig békén élő szegény emberekre - nevezve ki őket ellenségünkül, a szabadság nevében, hogy - ölünk.

Az állati vágy a marczangolásra, felágaskodott bennünk - és egymásra mentünk. Mindenki tudja, mint volt. Már-már elfeledjük a részleteket; a vért beszívta a föld mindenütt; a sirokat benőtte a gyepek, a sebek is tél-tul begyógyultak. Sőhajtsunk egyet... és beszéljünk egyébről.

Akkor igen összezavarodtunk. Novák előbb tépést csinált a várba, aztán kapszlit. Az ő szépséges felesége elvegyült valahol a nagy kavarodásban. Senki se tudott hírt felőle.

A Tábla urai is elmentek a szép palotából, sőt maga a prézes se került vissza ebbe a hatalmas hivatalba. Hát Novák is (elhihetik) kenyér nélkül maradt.

Azonban ha küzdő ember elveszt minden világi örömet, módot, jövőt, lefekszik a tipró sors talpa alá, nyög és elpusztul. Nováknak azonban maradt valami dolga a világon. Áhitozása elvesztett társa után s nem vezett el a reménye, hogy őt megtalálja valaha. Akkor aztán ah! de fognak örvideni egy a másnak, és boldogul élnék majd mint a mesében, mig meg nem halnak.

Azért Novák dolgai után járt.

Ő megállapodott a jövője felől.

Ő egy alkalmatosságot szerkeszt magának, azzal elmegy, akár a világ végeig és nagy bőségben, örömben él tovább, feltalált párjával.

Novák a nagyidőben sok csodálatos dolgot ért meg. Semmiből hadseregek lettek; harangokból ágyuk; éretlen suhanczokból érczemény hősök; maga Novák a kapszlikat úgy töltötte, mintha egész életében azt csinálta volna.

Hát ő egy alkalmatosságot eszelt ki, álmatlan éjszakákon, amin a felesége után megy.

Ez egy vasszekér lesz.

Ebben lesz egy nagy kerék. Ez néhányat fordul. Ha meg akarna állani, akkor jön egy másik kerék. Ez meglóditja az első. Az első forog tovább. Ismét ellustul. Ott a másik kerék. Az ember felül a kerek tetejére; egy rudat tart a markában, amelylyel dirigálja a kerekeket, hogy jobbra térjen, balra térjen. Mindez igen érthető dolog. Az első kerék megállana, a másik nem hagyja és így tovább és tovább gurul. Hegyen fel, lejtőre le; mezőn, erdőösvényen, zajtalanul szaporán. Ah! az ember hasítja a levegőt, akár a szálló madár.

Novák ez az »ember« a kerek tetején ül természetesen. Azt ő már látja és a kerek repülését érzi s hűs szél suhintja meg az arcát. Fák lombja érinti kezét; kárrogó csóka fenn a felhők alatt versenyt száll vele s farkas a nádas szélén lihegve, szűkölve marad el. Hajrá! hegy ellenébe; hajrá a végét ködbe vesző pusztá... Lidi van a végében. Novák határozottabb formájú lett, mint olyan, akinek valósággal célja van. A szemei fényesebbek lettek, - de a teste hitvány lett, mert sokat éhezett.

A barátok gvardiánja (akinek szavai után szálltak a nagyidőkben, a tűzbe, vérbe) megsajnálta a kis embert s így szólt:

- Novák, testvérem! szép, hogy te okvetetlenül szekeret akarsz csinálni, azonban egyet bizonyosnak találok, azt, hogy éhen okvetetlenül elpusztulsz. Nézd, Novák, együtt szolgáltuk a hazát, élj meg, ha én is élek. Egy darabka kenyér csak akad neked is.

És egy kis üres czellát adott a barátoklastromban neki. Akkor sok czella állott üresen. A haza elhívta őket s nem eresztette vissza.

Aztán ott hallgattuk Nováknak a lármáját. Bizony egy néhány esztendő telt bele abba. Nemcsak nappal, de éjjel is hallszott a kalapács csapásai, a reszelő kaparása.

Ő fujtatót csinált: a szén sziporkázott a tűzhelyen s szálltak a fekete éjbe mint valami élőmadarak, ha a vizes pamacs csap megbántotta Novák. Aztán csengett az üllő, amint kényes koppintással próbálgatta a kis ember s mindjárt a nehéz kalapács zuhant le a veres vasra...

Nagyon szorgalmas volt a kis Novák. Az ambituson egy-egy otromba vaskereket láttunk a tölgyfaajtóhoz támasztva, egy-egy tengelyt, srófot. A nagy kereknek erős fogai voltak. Ezekbe akad a másik kerék foga. Ez a taszító kerék. Két kerék innen, két kerék tul.

Még a barátok közül némelyek, amint vacsora után való templomozás végén mentek a czelláikba, oda mentek a Novák színébe s így szóltak fejcsóválva:

- Nem bolondság az amire e szegény törekedik.

Mert így is van ez... Mert meg tudná-e mondani kegyed, melyek a határai az okosságnak? Hol kezdődik vajjon a bolondság? Egy-egy ábrándért, mely dühvel törünk előre! Átlépjük érte az igazság, a becsület mesgyéjét. Van ki vért ont a hite nevében. Hát e szegény Nováknak egyedül miért tiltaná meg kegyed, hogy vaskocsit kalapáljon, amikor ő a felesége után akar menni?

- De nemcsak egyes-egyedül legyen az enyém e kocsi, főtisztelendő ur; így szólt lelkesen, nagylelkűen - a rendé legyen ugyszintén, amely engemet ügyefogyottat véd és segít. A mi haszon lesz rajta, az közös legyen a renddel.

A gvardián nagy tenyerét szeliden végig lengette a Novák hitvány vállán s résztvevően így szólt:

- Te szegény.

A fráterek azonban összebujtak, így suttogva:

- Ez ember jól beszél és szépen szólott.

Ők a Novák reményeit nem tartották bolondságnak. Mert a kerekek nem állanak-e az ambituson? Négy erős kerék... egy a másba járnak... Csak még egy kis kerék hiányzik, amelyik megindítsa a többi kerekeket. S azzal megvagyunk és megyünk. Novák bizonyosan tudja a dolgot. Csak egy kis kerék kell, az indító, és a többi elvégzi a magáét, aztán megyünk.

Ekkor történt a tavaszon, hogy a Marosvölgyén nagy sürgés-forgás kezdődött. Munkások felhője lepte el a mezőt ásóval, talicskával, kapocskával. Dombokat vágta le, selymés helyeket töltöttek fel. Gerendákat czipeltek s kőházakat építettek a hegy lábánál.

Novák ekkoriban ismét kijárt a zárdából ottan-ottan. Régi ismerősei már alig ismerték meg. Nagyon megviselte az idő, az emésztődés; s megöszült egészen. A hátán egy viseltes Bánk-bán lógott, amely csizmaszárárt verdeste. Habozva, szinte félénken huzódott el alkonyatkor mégis a házak mellett, kerülve még a gyermekeket is, nehogy alkalmatlankodjék valakinek. Mégis csak kibujt az odujából. Mert a szekér maholnap készen lesz. Ő már bizonyos volt a dologban. Csak a kis indító kerék hiányzott. Hát ismét visszatért az emberek közé, mert köztük fog élni ismét. A szekérrel jön a felesége és a gazdagság. És öreg szive repesett. Ah! nincsen arra emberi szó, amit érzett. Hegyeken tul... ott van egy szegény busuló, tán szűkségben szenvedő asszony... Kék szemeit tán köny borítja, tenyerét tán idegenek kilincse töri fel.

Éppen karácsony első napján történt, hogy egész népvándorlásra indult a város. Hideg, száraz, pogány idő volt. Hó ragyogott a fedeleken, csikorgott a talpak alatt... Csengettyüs szánok siklottak végig a piacon. A tüzoltók bandája harsogott, bummogott a dob s czéhzászlókat lobogtatott a szél. Fázó apró emberek, bundás öreg emberek, leánykák s vikleres vén asszonyok tódultak a város vége felé.

A fráter így szólt ebéd után:

- A vasutat nyitják meg ma a »mészárosok rétjén«.

- A vasutat? kérdezte egy fogatlan öreg barát. - Miféle az?

Akkor, ebéd vége lévén, a gvardián felemelkedett s keresztet vetett. Fenhangon elmondta az imát s buzgón mondta utána az egész asztal. Innen a templomba mentek és az oltár elébe térdepelve, hangosan énekeltek.

Ama délután vecsernye volt. Az olvasó »Miatyánk«-ja végét Novák hangosan mondta, s felmagasztalva verte a mellét.

Aztán a fráter így szólt:

- Kimegyek a »mészárosok rétére«. Mindenek odamentek, a vasutért.

Novák hallván, az ünnepre való tekintettel is, így alázatoskodott:

- Alkalmatlan volnék, ha elkisérném? alkonyat lévén úgy is.

Akkor megindultak. A zárda kertjén mentek át s a görbe kis utczákon ballagtak át. A nap le-szállóban volt. A Bese cserebokrai fehérlettek a hótól. Felléptek a Bese oldalára, ahonnan nagy tér nyílt a Maros csillogó pánczéljára, a hótól fedett mezőre.

A széles, fehér völgyet keskeny fekete szalag hasította át. Ez az a szalag, amit a munkások vontak a tágas mezőn, hogy annak végét sem érte be az emberi szem.

És a szalag végén pompás palota meredt az égbe. Lámpák gyultak a falán s körülötte nagy emberi boly nyüzsgött, dulakodott.

Odanéztek. Éles fütty nyilalt át a légen.

S akkor lomha mozgással méltósággal egy veres szemű fekete kocsi lépett ki a tömegből. Testéből kémény nézett fel a boruló égre.

S amint a kocsi sikra kilépett, és nem taszítva senki által és nem vonva mi által se, a maga akaratától fogva - megiramodott, a szalagon mind sebesebben, sebesebben futva - óh! oly dühösen, vágatva, hogy a fergeteg utól nem érné.

Novák megtörülte a szemeit az öklével. Aztán a homlokához szorította mindakét kezét s rebegve így szólt keserűen, kétségbeesve:

- Nézd csak, nézd... a gazemberek kitalálták.

S arczczal előre bukott abban a pillanatban a havas földre.

A barát hozzá sem kaphatott.

Hát letérdelt mellé s így szólt:

- Mi lelte testvérem?

Azonban senki se felelt.

Ö. T. O.

A szomszédomban, a doktor bácsi házában lakott Pánczél Józsi, a szőcs.

A Jóska apja egyházi ember volt; sekrestyés, vagy valami ilyesféle s diák-iskolát is járt. Őróla sok ragadt a fiára. Nevezetesen Jóska is több latin szót toldott bele a beszédébe. Olyan kistestű, kopasz fejű, kacsaszerűen járó emberke volt, mint az apja; csak oly szertelen alázattal köszöntgetett az utcán s a kereszt előtt emelte le a süvegét s fogta össze a kezét.

Az apjától néhány könyvet is örökölt, s azokat a kasztonen tartotta, a virágos csészék között. Emlékezem a csiki imádságoskönyvére, melyben sok veresbetű volt keverve a feketék közé s oly szörnyű képek, hogy az ember magába kellett, hogy szálljon, ha látta. Ilyen volt a többek között egy beteg ember ágya, melynek felette egy kiterjesztett szárnyu angyal nyujtogatta a kezeit a haldoklónak, míg a pádimentumon az ágydeszka alatt görnyedezett egy sovány szarvas-ördög, kilógó hosszú nyelvvel. E könyvből a nyitott ablak mellett szokott hangosan imádkozni Pánczél Jóska, ami bizonyos tekintélyt adott neki.

Általában jó hirben álló ember volt Pánczél előttünk. Minthogy tudtuk, hogy könyvekkel is foglalkozik, de meg a tisztelendő urakkal is jó ismeretségben van, ügyes-bajukban elmentek a tanácsát kikérni. Kivált házastársak kibékítésében szolgált szívesen. Oly kenetesen, oly szívrehatólag beszélt s idézett a szentek életéből példákat, hogy azon volt mit hallgassanak a háborgó felek: »óh gondolj Sárára, óh, gondolj Rebekára, óh, gondolj Józsefre« s több efféle - s a felek gondolhattak a nevezettekre mind azt, ami nekik éppen tetszett, de az annál hatásosabb volt.

Odahaza Pánczél nem volt oly ártatlan, mint a föntebbiekből következtetni lehetne, sőt az ő kis sovány feleségét, Annát, nagy kordában tartotta s durván beszélt vele. Csak egy kis fiuk volt, egy nagyfejű sárga gyermek. A doktor bácsi az ő reszelő durva hangján így oktatta Pánczél:

- Hussal tartsd azt a hitvány kutyuskát! ha azt akarod, hogy csontja nőjjön, ahelyett a kocsonya helyett, amiből építve van.

- Isten adománya, felelt ünnepiesen Pánczél.

Jól emlékezem a hamvas gödörre az udvaron, amelyekbe a bőröket mártogatták és arra a rézsutosan álló kétlábu vastag gerendára, amelyiken husolták a bőrt. Az asszony öltögette hallgatagon a rózsákat, a tulipánokat a kozsókokra, s ha félre talált nézni a munkájáról, hallatszott, amint Pánczél kiáltja: »Járjon a szád, de járjon a kezed is.«

Szépen lépesedtek. A munka jól fizetett. Pánczél rakosgatta egymásra a garasokat. Volt tisztesség is, becsület is, amivel az Ur megajándékozni szokta a jóakaratu embereket.

Történt pedig ekkoriban, hogy a barátok szakácsnéja egy nap igen nagy tüzet rakott a konyhában, күртös-kalácsot sütvén. Attól felgyult a konyha s erős szél levén a barátok egész sora leégett. Nagy volt a veszedelem s kicsi a segítség. A házak a piacszoron úgy égtek, mint a gyertyák. A polgárok futottak le s fel; sokat kiabáltak, de nem tudtak semmit csinálni, csak a szakácsnét mocskolták. Egy üszök és romhalmaz lett a piac napkeleti sorából.

A nagy tűz után ekkor összegyülekeztek a város elei és kimondták, hogy tűzoltó-egylet nélkül nem érünk semmit. Nagy lelkesülés támadt s a parancsnok mindjárt megrendelt magának egy istentelen lófarkas sisakot s egy ezüstös bárdot. Hosszu tárgyalásokat tartottak s az eszmésebb emberek törték a fejüket, hogy miképpen lehetne leghatékonyabban kioltóztatni a nagy számban jelentkező önkénteseket. Gomb és sujtásmustrák jártak kézről-kézre. Senki se beszélt

egyébről, mint a kötelekről, létrákról, vitézkötésekről, tömlőkről és csupán két osztály érdekelte a városunkat a világ minden osztályai közül: a mászók és szivattyusok osztálya.

Bandát szerveztek; a mi utcánkból egy derék iparos arra vállalkozott, hogy a helikont fujni fogja. Mészáros volt ez, nagy, robusztus ember. Mit állottunk ki! csak az Isten tudja. De büszkéek voltunk arra, hogy a legnagyobb instrumentum a mi utcánkból telik ki.

Előbb a katonaviselt emberek dominálták az új egyesületet. Aki valaha káplár volt az dölyfös-ködött a gyakorlatoknál. Minden állást elvadásztak a polgárok elől.

De csakhamar belátták, hogy első sorban az szükséges, hogy a tisztelt tagok szívét bírja az, aki a szakasz előtt jár. Jobbra nézni - balra nézni, ez csekély dolog - lényeges az, hogy »vakon rohanjunk a tűzbe«. Vakon pedig miért rohanjon a polgár inkább egy elviselt káplár után!

E felfogásnak volt köszönhető, hogy a vezetők kebelbeli polgárok lettek mihamarább s a káplárok legyőzettek. A mi utcánk Pánczél kandidálta egy szakaszvezetői állásra. Ez oly bizalom volt, amit Pánczél büszke örömmel fogadott. Ezt állása, ismeretségei, műveltsége megbecsülésének ismerte el. A gallérjára két sor sujtást varrtak fel, s egy oly kis csinos bőrtokos baltát kapott az oldalára, hogy azzal (bárha mit se lehetett vele kezdeni) büszkélkedhetett. A lakására kiszégezett egy táblát ily felirattal: *Ö. T. O. szakaszvezető.*

Most Pánczél sem látta többé senki alázatosan köszöntgetni. Még a keresztnek az utcán is csak katonásan szalutált. Az állás következményekkel jár. Ünnepelesen, sőt mereven lépegetett az utcában. Naponkint legalább egyszer felvette a kék, gombos, dupla zsinóros zubbonyt és felkötötte a bőrtokos baltát. Most nem állott meg a házak előtt, hogy minden szomszédnak a baját tudakolja, de hüvösen adott kihallgatásokat, ha megszólították s szépen gesztikulált a kezével.

A hetivásárokra is zubbonyba ment ki természetesen, a minek világos következményei elől senki se zárkózhatik el. Képzeltető-e, hogy ilyen öltözetben valaki a ponyvás sátorba álljon és vesződjék a parasztokkal? Vagy képzeltető-e, hogy a piacz közepére ledobott nyers állatbőröket fogdossa, válogassa, netán önmaga hurczolja végig a flaszteren: »Asszony, ide állj, asszony, oda állj; asszony ezt vedd, azt tedd«... És a kis, sovány Anna sok iparkodással, kevés szerencsével tett, vett, árult és vásárolt.

Sőt mindenki elgondolhatja, hogy egy tüzoltó szakaszvezető, aki a szakasz élén megy két zsinórral a zubbonya gallérján, miképpen foghat meg egy piszkos rúdat, hogy azzal a szőrös borjubőrt a hamvasba forgassa? Jöjjön be ilyenkor egy közember; vagy jöjjön be egy segéd-tiszt; avagy tán a főparancsnok maga a lófarkas sisakkal az udvarra... Az Isten őrizzen...

S kellemes is az élet így, ha jól vesszük. Az ember nem él mogorva egyedülletben. Az ember találkozik a tüzoltó barátaival ma itt, holnap ott. Délután abbahagyja Pánczél a munkát, elmegy a gyakorlatra. A gyakorlat után egypár barátságos szó következett, amit az ember állva nem végezhet. Az asztalnál pedig első szék jut egy kétsujtásos polgárnak; büszkeség... büszkeség...

A banda megy elől, amikor a gyakorlatokról jön vissza a derék csapat a városmajorból alkonnyatkor. A tambur feszít a nagy botjával, a mészáros úgy fujja a helikont, hogy kikékül bele. Utána jönnek a csapatok. Bal, jobb; bal, jobb; szépen sorjába s az egyik szakasz élén Pánczél Jóska. S az emberek nézik, ki csodálkozva, ki irigykedve az utcán.

S ez így ment, s most a tavaszig.

Most a tavaszon, hogy a mogyoró-bokrok vérpiros rügyei bomladoznak, hogy a musliczák libegnek a nap szelid sugaraiban, hogy a labdázó gyermekek zajától hangos lett a berek tisztása, s hogy rudra akasztott, összekötött lábu bárányokat visz a mészáros az udvarára, -

most a tavaszon a doktor bácsi (a mi csuf, nagyhasu, áldott jó öreg bácsink) megállván a ház előtt, ahol Jóska lakik, így reccsent Pánczélra:

- Megrendelted a porontyodnak a deszkaköntöst, te tekergő.

- Mit? dadogta zavartan Pánczél, aki pedig tudvalevőleg szakaszvezető.

- Ne félj... Sokba nem kerül; kicsit kell csináltatni neki. Egy kis koporsót... tudod! Tudom nem nőtt sokat. Nem is nő meg, ne félj.

Aztán nyersen rákiáltott:

- Hol a gyerek?

Tudni kell, hogy Pánczél ez időben általában csendesebb, kezesebb ember lett, de ha a régi volt volna, mégse kötött volna ki a doktorral, - egy olyan emberrel, aki a halállal birkózni se fél.

Pánczél azért, hogy a doktor bácsi meredt, táskás szemének erős nézésétől menekedjék, így kiáltott a feleségének:

- Anna! Hozd ki a gyermeket, hogy lássuk, s megvizsgáljuk...

Egy halk hang így rebeg erre a kapuajtó mellől:

- Nagyon gyenge a szegényke...

A doktor bácsi rátette a kezét a kilincsre, Pánczél erre az ajtó elé állott, nyersen rivalt az asszonyra:

- Nem hallottad? Hozd ki.

- Békesség... Bemegyek én, hogy megnézzem.

Pánczél kiveresedve, rekedten rivallgott Annára:

- Ki parancsol itt? Azt akarom, hogy kihozzad...

- Te tekergő... (a doktor bácsi lassan minden szótagot megnyomva vágott közbe.) Valamit dugdossz te előlem, hogy ne lássam meg. Tekergő. Mit dugdossz előlem a szobában? Hadd lássam. Fekszik a gyerek?

A gyenge kis asszony elnyujtva felnyögött, csak így felelt.

- Nézd csak, így szólt a doktor a pitvarban, - miért ilyen üres ez a konyha? Hol a ládátok? hol a tálás? Nem itt főztök? Ostobaság.

Pánczél vontatva kullogott utána. Az asszony az ajtó mellett maradt.

- Hát a bőröket hol tartjátok? Nem itt tartod most? Tekergő... A lakószobát fertőződ meg a báránybőrök szagával?

Aztán benyitott. Körülnézett. Akkor megállott szembe Pánczéllal:

- Kiköltöztök tán?

A szoba majdnem üres volt. A cselédágy deszkafedele leeresztve s a karikás ágyban valami hitvány holmik közül egy haszontalan gyermekfej sárgállott ki.

A doktor bácsi mélyen morgott:

- Ühm. Hát a butorok? a kasztenek? az asztal? a bőrösszékek hol vannak? A képek a falról? Hát a vaskereszt a falról, te tekergő? Hol a te hires kereszted? A vaskereszt a falról? Te farizeus. Az apád keresztje. Honnan hozta volt az apád? Ugy tetszik, beszélted nekem, valami szentéletű remete adta neki. Ühm...

Aztán lassan rátette a kezét a Pánczél vállára s kedélyesen mondta:

- Hanem a sisakod megvan, a zsinoros bluzod, a baltád a falon. No, hiszen akkor semmi baj sincs a világon. Mi közöm is veled, te ur! Az én dolgom az, hogy lássam a gyermeket...

Azután keményen rácsapott a polgártárs vállára s az ő lomha, medvelépéseivel a karikás ágyig czammogott s lehajolt az apróságra. Mintha mi egyebet se látna, a kigyult arczocskát gyöngéden megsimogatta táskás ujjával; testét mindenfelől megtapogatta, megfogogatta lassan.

Hogy felemelkedett, meglógatta nagy fejét s lágy gesztus kíséretében szelid alázatossággal így fordult Pánczélhoz:

- Tisztelt polgártárs, nagy gazember uraságod.

Aztán megint elfordult s beintette az asszonyt:

- Anna! hozzám jössz mindjárt. A gyermek elég hitvány. De ne essél kétségbe, mert nagy a jószágos Isten feletted. Az orvosságot készen kapod meg nálam. Mert itt nincs, amit eladjatok, hogy orvosságot vehessetek. A kinin drága pedig egy ily uraság zsebének. A kenderkötél olcsó azonban... De egy kis citromos víz csak kikerül még a szegénykének. Hátha eladná az uraság a sisakot meg a bárdot. Annak az árával lehetne még kezdeni valamit. A citrom darabját sustákkal vesztegetik a városban.

Aztán többet rá se nézett a szakaszvezetőre, utcánk büszkeségére. Lassan kiment. A botjával nagy kopogást vitt végbe, sőt rávágott az ajtóféltre, hogy döngött.

Jóska lehajtotta a fejét. Leült a karikás ágy szélére.

Később ennyit alázatosan kérdezett a feleségétől:

- Csak nem félsz Anna valami szerencsétlenségtől? S úgy intett, mintha elszállni készülő madár után tudakozódott volna. A gyermek lelkét értette.

Majd tompán folytatta:

- Ha citromot rendelnek - hát citromot kell venni. Valóságos igaz. A tűzoltó-sisak valósággal nem szükséges. Ha mind eladnád, ami ott hever - mi hibát se látnék abba... Azt hiszem... De szerencsétlenségtől csak nem tartasz? Hallottad? Nagy a jószágos Isten felettünk.

ESŐS ALKONY.

Oh szépséges nyári alkony te!

Igy kopogott akkor is az eső, mintha bekérezkedett volna egy bezárt ajtón. Egy szoba, vagy egy sziv ajtaján. Bágyadt és álmos volt a levegő, mint most, olyan a színe, mint a vadgalamb pihéje. Cseppre csepp halk zenét vert ki. A szegfű szirmai kéjelegve rádőltek a nedves levegőre, az illatukba úgy betakarózva, mint egy kaczer leány a fátyolába. A kerti ház mögött vékonypénzü rezgő nyárok, e szaporabeszédűek, nyughatatlankodtak. És viola, viola nyilik itt tán valahol? Dehogy! Ama viola illata ez a régi, a régi... Egy gondolatnyi illat elrejtőzött az agyam valamelyik zugába akkor; s annyi idő múlva most felelevenedik, s libeg a deres fejem körül. Verebek csipogtak, (jól emlékszem, nem valami énekes madár, de verebek) pityegtek akkor a vadszőlők levelei között.

Az aratók jöttek meg akkor a buzakoszorúval. A cigány, aki hozta csuromviz volt, amit a kapukból öntöttek reá. Mert az eső csak oly szeliden szemelgetett mint ime, most. A leányok énekeltek, a legények szokat kurjantottak a nótába. Az öregek arcza is ragyogott, minden nagyon szép volt. A csürben muzsika várt rájuk. Az urak is lejöttek.

Ott volt a grófné a két szép fiacskájával s még a zsemlyeszínű nagy kutyára is emlékezem. A szőke, nagylábu német nevelőnére is, aki elnézően mosolygott a jókedvű parasztokra. Szabó bácsi a gazdatiszt, a fehér bajuszát csavargatta, hogy glédában álljon; és mellette a felesége: Klári, a szépséges szép gömbölyű Klári, a sugár, égőszemű Klári; kontyában buzavirág; kíváncsú testén kék karton; s mély kékség a szemében, mint a magasságbeli ég.

Róla az anyám már napokkal azelőtt szólt:

- A Szabó ur felesége valamit akar veled. Több ízben is tudakozódott utánad: hogy miért nem láthat téged? Igen nyughatatlan asszony ez!

- Beteg tán?

Az anyám nem szerette őt.

- Beteg? Tán unatkozik... Nagyon világias asszony ez és unja az öreg urát, azt hiszem. Nem tudom én. De beszélt rólad és dicsért. Valamit tán akar. De beteg? dehogy! Van is lelke, hogy az beteg legyen?

Mégis rosszul tette az anyám, hogy eszembe juttatta őt. Mert kék reverendámat gonddal kefélttem; a vakáción megnövesztett hajamból egy pár réczefarokszerű csavarintást rendeztem el a homlokomra, szűk kézelőmet gavallérosan a kezem fejére vonszolgattam. Mindez hiba, bűn, ha megbocsáthatatlan vétek az ifjuság! A bajuszom helyét csak akkor kezdtem borotválgatni. A tanító-házba az én édes, istenes anyám imázsámmal állított oda szobámba a vas-kereszt elé egy gyertyásládából. Ah! sajtó térdel törtem, rontottam magamat, hozzád én kegyelmes Jézusom fordulva, hogy töltsd be az én fiatal szívemet, hogy ne férjen más oda be. Mert az imádság mellé, mint a kigyók, úgy csusszantak be Petrarca sonettjei a szívembe, ott megsokasodva mint a fővény, és ez édesizű szók nyüzsgtek, vinnyogtak az áhitat óráiban is.

»Ki nem birom hölgyem tekintetét
Nincs hüvös barlang, mely előle véd
S nem nyujt menedéket esthomály.«

Ime, tudom most is e verset, mint akkor, amikor őt lélekzettem: Klárit a gazdatiszt feleségét.

Még tanuló fiu voltam, amikor Klárit hozzánk hozták. Semmit se tudtam a teremtet földön hozzá foghatót. Olyan szép volt, hogy féltem tőle. Meghaltam volna, ha hozzám szólott volna; de észre se vett. Képtelen álmokat álmodtam arról, hogy egy hőstett árán ott hullassam fiatal véretem az ő szemei előtt. Verses fiu voltam, de a nevééről nem daloltam, mint ahogy a zsidó nem veszi ajkára a Jehovát. Szabó bácsi emberfölötti nagyot nőtt a szememben s oly szörnyen tiszteltem, hogy elkerültem az utcán, nehogy megszólítson. Egy vasárnap bejött a feleségével a templomba. Az érzés úgy fojtogatott, jól emlékszem, hogy kiszöktem a sekrestyén át, hogy ne lássam. Csak éjjel... Eh! Gyerekség...

Mégis jól esik a szertelenségekre gondolnom.

Mint óhajtottam a tragikumot! Valami sohase hallott gyászról ábrándoztam, amin Klári sirni fog. A hajamat fölturtam és sötéten szegeztem szemeimet a semmiségbe, az uton járva.

Egy szót se váltottam vele. Az anyám így szólt: »Ha megérném az első misédet, a mint eléd megyünk és kezet csókolunk neked!«

E *megyünk*-ben Klári is benne volt. Versekét lehelltem a gimnáziumban. Ha ő kézcsókra jön az oltár elé - leborulok én elibe fölkiáltva: »Földöntuli! nézd... én, halandó görnyedek *előtted*« és a szívem persze meg fog szakadni.

De az iskolában a logaritmusok korszaka igen megviselt és a Klári képét behantolták kissé az unalmas számok. Emlékszem azonban mégis egyszer, hideg téiben vánszorgott elé a hantok alól Klári, olyan ragyogóan, hogy a szemem könybe lábbadt s ledobtam a pokróczot magamról, hogy hüljek meg, betegedjek meg és haljak meg a ragyogó Kláriért, aki busulni fog utánam és nem fog se enni, se inni, se aludni.

A vakáció idejére halványan pislogott a Klári képe a szívemben, mégis remegtem, amint a gazdatiszti ház léczkorláta előtt elhaladtunk. Ott volt és megnézett. Ismerősnek látott tán és nyájasan felém bólintott. Mint kigyultam! s befogtam a számat a tenyeremmel, hogy ne üvöltsek torokszakadtáig.

A vakáción szóltam is vele. A mezőn megszaladt Klári a legelésző bivalyok elől. Az árok bokrai közül rontottam elő, így szólva hősiesen: »ne féljen!« Fájdalom, a bivalyok igen szelidek voltak, az ajakam azonban rebegett és dadogva habogtam értelmetlenül a nyájas szavakra, amelyekkel megköszönte a segítségemet és úgy kimerültem és ellágyultam, hogy sirni szerettem volna.

Még egyszer szólt hozzám az apám udvara előtt a kis tanítói porta szakállszáritóján.

- Ő mentett meg, így szólt az anyámhoz.

Nagyon elpirultam és úgy szégyeltem magamat, hogy fájt.

Mégis e vakáció után felvettem a kék reverendát. Az már úgy volt megírva a csillagokban és a tanító-portán. Minden ábrádnak vége ez volt: »Mikor a fiunknak primicziája lesz« (erről úgy szóltunk, mint az élő bizonyosságról, amely jön az uton velünk szemben) »mikor a fiunk plébános lesz«, »mikor a nagybőjti prédikációkat mondja és mindenki sir«, »mikor a fiunknak majd olyan sárga kanczái lesznek, mint az apátnak«.

És én szegény, morzsoltam az olvasót, holott énekelni szerettem volna a mezőn; és a hideg kövön emeltem föl a szememet, holott táncolni vágyakoztam, és lassankint sejtelmek és vágyak keltek a szívemben a földöntuliak után és akkor azt hittem, hogy megtaláltam már az igazi ösvényt, amelynek végen vagy az Ur!

És a szememre lassankint valami báránnyefelhőszerű áttetsző hab borult, amelyen át éreztem minden élő és láthatatlant, elvesztve a látóképességet a körülöttem való valóságok iránt. Zsoltárok és litániák zsongtak a fejemben, mint nyughatatlan méhraj, amely lombos ágat keres, hogy megpihenjen rajta.

A vakációra nem mentem haza. A hegyek között a mikházi barátklastromba a ferián, oh mily boldog nyugalomban mentünk le a kongó gangon át hajnalban a hűvös, csendes templomba; és onnan ismét az Ő jóillatu házába, miglen az esti csillag ki nem gyult a mezőhavas gyapjas orma felett.

Mi keresni valóm van nekem a mi kis falunkban? Vágytam a diligencia megkezdésére és áhitottam, hogy kiborotválják már a fejem bubját, bekenve a szentelt olajokkal és a bölcsesség savával... és szolgáljam egész lélekkel a koporsóig, a Mindenekfelett valót.

S így történt, hogy végére járván a tanuló éveimnek, egy csöndes esős nyári alkonyon a falunk kastélyának csűröskertjében, az aratók kalákáján, a csűröskert szín nyilásában ott állok én is szegény, aki az édesanyám kedvéért hazatértem, mielőtt fölszentelnének engem, érdemetlent.

Ha szólni akar Klári asszony, a gazdatiszt felesége, velem, - mint az édesanyám mondta - hát jöjjön. Beteg szívnek, rebegő léleknek irját én hordom, aki az Ur igéjét hirdetem.

Félrevonultam a zajongó néptől és a csűröskert ajtajánál állottam meg. Egy kissé tán izgatottabb voltam, mint harcoshoz illő. Klári (kit az urnő jelenléte feszélyezett) ugyyszintén félrevonult a csűr ajtajából s hozzám jött.

- Az őszön szentelik?

A szemébe néztem.

- Ugy... érdemetlenül... az őszön... engemet...

Egy gyenge mosoly suhant át az ajakán, tán a zavart válaszomra, de a szemét nem vette le fiatal arczomról. Éreztem, hogy melegedem a nézésére. Halkan kérdezte:

- S boldog-e?

Minő kérdés? Ha áradozva felelek, tán nevetséges leszek. Ha lemondóan felelek, megtagadnám az én Uramat. És gyáva lettem. Ugy tettem, mintha nem hallottam volna a kérdést. De *ezért* jött ő? Fölfegyverkezve jöttem, hogy harcoljak a lelki békeért, ha fenyegetve van - de ő támad ime... Egy önkéntelen mozdulattal hátrább léptem: Ő ismét mosolygott, és végigvonta ragyogó szemeit a reverendán át a hajamig.

Aztán néhány lépést tett a hárs-sor felé. Mintha vonzott volna, utána léptem! A cigány-muzsika bántóan, élesen nyávogott s - emlékezem - úgy gondoltam azért követtem, hogy a muzsikától menekedem. Nem, mert őt kelle követnem, mint a vaspár a mágnest.

A hársosban az út egészen száraz volt. Az esőt fölfogta a sűrű lomb. Semmit se szólt. Vajjon mire gondol? Egy kissé rebegett valami bennem. A hársosra gyöngy fátyolt vont a felhős alkony.

- Miért kerül minket?

Reám gondolt.

- Én... dehogy.

- Napok óta itt van s nem keresett fel.

Azt gondolom, a hangjában volt valami bánatos, ami meghatott. Egy faágat tépegetett csöndesen. Egyhanguan mondta:

- Ugy - mint régebben. Pedig mi igen szomorúan, elhagyatottan élünk magunkban. Minden megváltozik. Maga is.

Gyorsan rámvillant a szeme s ismét lesütötte.

- Az előnyére természetesen. Már egészen férfiú lett. Természetesen, hát a gyermeki hevüléseit már szégyenli. Csak mi maradtunk itt a régi egyhanguságban. Nincs, akivel egy melegebb szót válthassunk. Kivel is? Kit lássunk itt?

Ah! Milyen szép volt. A dereka ringott a csipejéből. Egy lépéssel hátramaradtam, mert megnehezedett a levegő körülöttem. A verebek csipogtak a faágon, az eső csepegett csöndesen.

- Már szégyenli, hogy a gavallérom volt? Tudja, - a »hosszuréten«, mikor a csuf fekete bivalyok felém törtettek... Mondja! és (kaczéron pillantott vissza), csak véletlenül volt ott maga akkor, hogy olyan hirtelen elértem az árokból segítségemül?

Szégyeneltem hazudni.

- Gyermek voltam.

- S ma nem tenné meg? Elfönnyadtam a magányosságban, ugy-e? Csuf lett az orcám? elvesztette fényét a szemem? és elhervadt a termetem? A veszedelmeket már kikerülné egy elhagyott szegény asszonyért. Akkor kereste. Vallja be, vallja. Igaz?

Hazudozó ajakkal vétkezzem-e?

- Emlékezik reám?

Félek, hogy remegett a hangom, pedig kellemetlenül érintett egy kissé, amint a testéről beszélt.

- Azt hiszi elfelejti asszony az ilyet? Mint megnő ilyenkor a szemünkben, ha tudná, a fiatal-ember! Egyszerre hős lesz, egy Szent György, aki a sárkánnyal birokra száll! és megérezzük, hogy mi avatja hőssé... Érettünk. Érettünk, kik drágábbak vagyunk ilyenkor az életüknél is. El lehet-e felejtetni ezt?

A muzsika idáig is elhallatszott és egy-egy kurjantás is. A lucskos betuniákból kábitó illat szállongott. Akkor egészen más hangból mondta később, új hurokra csapva a vonóval.

- S boldog lesz-e így? Eldobva minden örömet; megvetve a mosolygást; az édes hevülést. Tudja-e, hogy boldog lesz bizonyosan? Nem nehéz-e a csere! Az égért az életet. Értem. Ah! Tanítson meg, hol kapható az erős szer, a mitől kigyógyulunk a vágyból, az öröm szeretetéből. Mivel gyógyította magát? Adjon belőle...

És mert felelni akartam, hogy szóljak az Égről, megelőzött, közbevágva ugy kérve, mint egy gyermek.

- Adjon belőle nekem is. Lássá nekem kellene szegény elhagyatottnak... Az uram? Hiszen látja, mily öreg már és fáradt. Örömek nem teremnek már neki. Reám, kit a sors hozzálánczolt, - mi várjon? Lemondani - oh tanítson meg. A vér kopog pedig az ereimben. Nézzon reám... Mióta itt vagyunk esztendőök óta, beásva, lelánczolva senyvedek, ájultan tengve... Tanítson meg, mint lehet lehűteni a buzogó, forró vért, lemondani az életről, örömről. Tudja-e a szert? Tanítson meg reá.

Visszatetszett nekem. Ez a leplezetlen beszéd mintha megütött volna, akár egy korbács! Ah! Nem a rossz szellem szárnyai suhognak-e fölöttem? Mintha levette szépséges testét, a lelkét látom benn... a testnek magvát, amely fekete és keserű, mint az epe.

Vontatva lépett elő s féltekintettel nézett reám, hogy ügyelje, mikor borulok le, apró lábait emésztő vágygyal csókolva... Látni véltem, hová indult... hová visz... E szeplőtelen, akit áhitottam: - borzalmas és visszataszító.

Fölnézett, és nyakát megszegte, melle úgy feszült ki, mint két veszedelmes dárda. Fehér ujjait görbe vonalban végigvonta üde bőréen kövér álla alatt...

Csuf volt.

A kis violás ösvényre tért, önkénytelennek látszó mozdulattal, a magányosan álló nyári lakás felé ment, amely mellett a rezgő-nyárok locsogtak nyughatatlanul. A lépcső alján megállott és kezét nyújtotta. Az orrczimpái libegtek s az ajaka kissé nyitva volt, mintha fáradt volna.

- Elbágyadtam, mondta rebegő hangon. (Térde gömbölyűsége látszott a lenge szöveten át.) Akarja, hogy odabenn megpihenjünk? Az eső, lássa, beüldöz a falak közé. Egészen néma hely. Leülünk és beszél nekem, és tanít a lemondásra... Akar?

Megállottam az ösvényen.

Igy szól pedig Vergilius, mikor Dido királyné után a zugó barlangba lép Aeneas:

...E nap volt a bajok forrása,
ez, a keserű gyász kezdete.

Fölnéztem az égre és megtörültem kigyöngyözött homlokomat.

- Nem... Már leszállt az est.

Eltaszította a kezemet és szárazon így szólt:

- Igaza van. Menjen.

És belépett magában.

Az Urat pedig ekkor láttam meg legelőbbször, szegény szolgája.

*

Nos? Volt egyszer egy szép nyári esős alkony.

Vén fejemet mély buval hajtom a divány koppadt karjára. A szívem sóvárgással vagyon még tele.

Mindjárt bejön a harangozó, hogy megkérdezze:

- Nyolcz-e már az óra? Ne harangozzak, plébános ur?

AZ ELIZ NEVENAPJA.

Elizabet napjára egy szál virágot vásárolni indult meg a kis Engel Eliz, a kertészhez. Odahaza Lübeckben erre a napra: a nevenapjára, az édes anyjától mindig kapott egy szál virágot és mennyi édes ölelést! Ah! Az Elizabet napja itt, semmi egyéb, mint egy lucskos, csuf őszi nap...

Elment hát, hogy egy szál virágot vegyen magának a nevenapjára, de az utcza végén elszédült. Egy házikó kapujára támaszkodott, mert összefutott a szemei előtt minden. Megkapaszkodott, hogy el ne essék. Megijedt és segítség után nézett.

- Rosszul van kisasszony? kérdezte egy ismerős hang.

Eliz bólintani akart, de egészen tehetetlen volt.

Fiatal katonatiszt volt a kérdező: Szabó.

- Bizza magát reám. Támaszkodjék a karomra.

- Eliz erősködött, hogy lászon. Igen szép, égszinkék szemei voltak. Kábultan a segítőhöz simult.

- Bátran kisasszony! Egy kis szédülés az egész. Szorítsa meg a kezemet.

Eliz megsimogatta a homlokát.

- Ültessen le, rebegte. (mosolyogni próbált.) Haza szeretnék menni.

Kissé összeszedte magát s az ujjaival megszorította a fiatal ember kezét. Nagy hőisége lett s a nyakán egy kapsot szeretett volna kikapcsolni.

- Segitsek?

Néhány lépést tettek. Szabó veszedelmes asszonykergető volt. De gavallér ember lévén, ajangott, hogy egy gyámoltalan német leányka nyakán babráljon az utcán. Könnyen átfogta az Eliz derekát s vitte.

Mindenféle ember járt az utcán, sőt sokkal több (ugy látta Szabó), mint akár egy országos vásáron. A mint a kis beteg leányt vitte, az ismeretlen fehérnépeknek így szólt magyarázólag: »Beteg.« Egy kicsike ház előtt egy pad volt. Arra ráültette, de maga megállott előtte.

Igen szép leány volt. Szőke s karcsu, ígézően fejlődő idomokkal. Nevelő volt egy gazdag boltos gyermekei mellett. Az utczáról ismerte Szabó. Amint a gyermekekkel sétált, Szabó szóbaállt az apróságokkal, hogy a kisasszonyhoz szólhasson. A gyermekek anyja (egy házsártos, szájas hölgy) észrevette ezt:

- Azt szeretném látni, hogy a gyermekeim mellett illetlenkedjék valaki! Hozzám nem tolakodik senki. A férfiak megérik: kivel lehet s kivel nem.

Mindezt csak ugy a levegőbe mondta, hogy megértse a kisasszony.

Eliz kissé magához térvén, felállott, hogy próbáljon megállani.

- Köszönöm, rebegte, nagyon köszönöm, már semmi bajom.

Azután ismét támoalgott. Szabó megfogta:

- Ne erőszakoskodjék! Hiszen leesik, mondta.

Támaszkodva az utcza szögleteig értek. Oda közel lakott már. Mosolygott s beszélt, hogy beszéljen, mert látták.

- De mi lelt engemet? rebegete. - Bocsánat... Nagyon alkalmatlan voltam.

Azonban hirtelen elhallgatott, mert a háziasszonyát látta meg, aki kinézett az ablakon. Akkor megvillant az eszébe: »mit gondol az asszonyom felőlem; egy tiszt karján járva?« Erőt vett magán s kivonta a karját. A falhoz támaszkodva ment be a kapun. Zavartan köszönt Szabónak. Félve lépett be a szobába.

Az asszony rá se nézett. Tán észre se vette.

- Sétált kisasszony? kérdezte csufolkodva, tovább törülve a butorokat.

- Nem, nagysád.

- Azt szeretem, hogy így feleljen nekem valaki! aki nem vagyok sem vak, sem bolond! Nem sétált?

Eliz valamit dadogott a kertészről. Az asszony rákiáltott:

- De nem virágot láttam a kezében, hanem egy katonát.

- De nagysád...

- Semmi »de«, kisasszony. A kaszárnnyában keresett virágot a kisasszony? Ha én látok egy katonának a karján valakit, az ne mondja nekem, hogy ő hol volt...

Eliz remegve támaszkodott meg a heves támadásra. Az ajtó mellett álló székre leroskadt. Az asszony lecsapta a portörölőjét:

- Nekem ne komédiázzék, kedves! Előttem ne üljön le, amikor én beszélek! Szinpad ez? ahol tapsolnak a kisasszonynak? Nem, ez egy becsületes ház. Tudja a kisasszony, mi az? Ide nem járnak a katonák, itt nem szerelmeskednek még a konyhában se. Ide nem hoznak a kaszárnnyából senkit. Ezt elfelejtette a kisasszony.

Eliz fölemelkedett. Remegett.

- De nagysád... nagysád...

- Hozzám ne szóljon, ne, egy szót se. Akit én beeresztek a becsületes házamba; akinek odaadom a gyermekemet, akinek kenyeret adok, az olyan legyen itt, mint a makulátlan szűz Mária, ha szóba akar állani velem. Ezt rója itt mindenki a füle mellé.

Felkapta a portörölőjét s bement a másik szobába, becsapva az ajtót.

A leány kitörülte a szemeit. A szédülés elpárolgott a fejéből. A keserűség eltöltötte egészen; még a betegségnek se maradt helye benne.

Mi történt vele?

Azért futott el a szülői házból idegen kenyérre, nehogy rossznak mondják őt. Az édesanyja, az apja halála után, fiatal emberhez ment ismét férjhez. A mostoha apa úgy nyájaskodott, gavallérkodott Elizzel, hogy az anyja féltette tőle. »Nem kaczerkoddál-e vele?« kérdezte haragosan. Eliz hány éjszakán látta azt a feldúlt arcot. »Ha nem adtál volna okot reá, észre se vett volna« mondta az anyja. Eliz erre a szóra s arra a tekintetre elfutott a pihés fészekből idegenbe, keserűséggel a szívében és ime...

Hiszen majdcsak hogy el nem üzték. Miért, hogy érhet fel a gyanu hozzá? Soha se beszélt vele senki így. Nem mondta-e, hogy szégyent hoz a tisztességes házra? Ez kegyetlen ütés volt. Nem, nem hagyja magán ezt. Ledobta a kalapját, gallérját, hogy bemenjen és szembe álljon az asszonyával. Azonban alig egy lépést tett, fojtogatni kezdte a sirás s az indulatossága könybe fuladt.

Feljajdult. Mintha ostorral csapták volna meg. Hangosan zokogott s lerogyott egy székre.

Az asszonyság kicsapta az ajtót s bekiáltott:

- Megtiltom, hogy botrányt csináljon a házamban és itt ordítson. Azt hiszik az utcán, hogy itt nyuznak valakit.

Félig sikoltozva tört ki:

- Az, az, mintha megölne. Rosszabb, mintha megölne. Miért? Megbántottam valamivel? Én senkit se ismerek... miért... mégis a szeretőmhöz járok? Én? én?

- Maga elfelejti, hogy kivel beszél. Tudja kivel beszél? Cseléddel beszél, vagy velem beszél? Látja-e, hogy ki előtt áll? No nézz oda, erre a személykére... Itt sétifikál a szeretőjével az ablakom előtt és még ő áll szóba velem. Tudja mi ez! Ez szemtelenség. Érti mi? ezt így hívják.

Egészen kiveresedett és kiabált s dühében égő szemmel szorosan a leány mellé állott.

- Így? Hát efféle szájas perszonának itt nincs helye. Aki így beszél, annak itt helye nincs. Föl is ut, le is ut. Efféle nyelves személynek helye nincs itt. Érti? Tudja?

Egy guvernant, egy ágról szakadt német, szóba merjen állani egy Schulhofné született Varga Irmával, a Vargák familiájából, kiknek még a nagyanyja is viklerben járt s nem keszkenyőben.

Nagy, égő szemű, széles, erős, szájas, gazdag asszony ez Irma. Irma: a gazdasszony, aki a konyhájában, szobájában egy makulát meg nem tűr; - aki mindenkinek megmond mindent, ami a szívéen van; aki selyemben jár a templomba s ott is a sarkára lépve megy, mint egy granatéros, hogy döng a padló a lába alatt; Irma, aki egy minutum alatt eligazít mindent s amilyen gyorsan üt, éppen olyan gyorsan sir; Irma, aki haragban van a félvilággal, a másik felet pedig szüntelen ügyeli: nem nézi-e le őt; - Irma: ismerik-e őt?

- No, nézd csak... nézd csak, ismételte fokozottan csendesebben, mert Eliz arcában úgy elváltozott az Irma asszony tüzelése alatt, oly erőteljesen leejtette a kezét, mintha a lélek elszállt volna belőle. Lerogyott a székre, az ajaka összeszorult s a szemei lecsukódtak. Irma asszony ledobta a kezéből a keféit, hirtelen megfogta a leány hátrahanyatló fejét: »No nézd, nézd, dadogta. - Eliz... kedves... no... no... dadogta és megfogta a leány kezét s simogatta a leány hideg homlokát, haját, s fölemelte a derekát, hogy levegőhöz juttassa.

Akkor az Irma asszony ura, a szelid, szőke Schulhof dugta be a fejét. A vihar elől elhúzódott, de a beálló csönd bátorrá tette. Irma ráriadt:

- Mi kell?

- Semmi, felelte halkan. - Tán beteg a kisasszony? nincs tán szüksége reám?

- Magára? vetette gunyosan oda. - Menjen innen, az a legokosabb...

Nem. Bárha nem tudta mihez kezdjen a hitvány leánynyal (olyan sajnálkozó tekintettel nézte meg, mintha a gyermeke volna), az ura azonban ne elegyedjék a házi dologba. Menjen a boltba. Gyöngéden ébresztgette s mikor nagykesőn, gyöngé kis sóhajtás kelt a leány ajakán - fölkel s visszahúzódott, nehogy gyöngének lássa őt a megtévedt német. Mikor a leány föl-sóhajtott s a szemeit kinyitotta, durván becsapta az ajtót s kiment. Ezzel tartozott a tekintélyének.

A leány kábultan ébredt, de mindjárt eszébe jutott minden baja. Fölkel, könnyei ismét meg-eredtek. Mit tegyen? Arra nem volt bátorsága, hogy ismét az asszonya elé álljon. Az ablakig ment. Az utca népes és zajos volt. Szekerek s lóto-futó emberek zaja töltötte meg. Ha ő védekezne, azt nem hinné el. Mit tegyen? Elhajtották őt szégyenre? Miért? Hova menjen.

Haza. Hát van neki otthona? A hegyek, völgyeken túl való otthonában ott egy kétségesskedő asszony félti tőle az urát - aki az apja. Itt? Innen elhajtották. Hova menjen?

Akkor az utcán dobpergés hallatszott. A katonák mentek végig az utca közepén. A gyakorlattól jöttek meg. Elöl a banda, utána a századok. Az egyiknek az oldalán Szabó, a hadnagy lépdelt peczkesen. Ah! a menekedés! Szabónál van az ir...

A banda zugott. Eliz fölkapta a kalapját. Szabó tudja, mi az igaz. Ah, a Gondviselés... Szabó jöjjön és mondja el: van-e büne Eliznek? Az Isten ránézett nagy szorongásában. Szabó jöjjön és szóljon. Sietve kiment az utcára.

Mit se törődött és sietve ment a katonák után. A szegeleten a banda fölállott és az ezredes szembe velük. Arra messziről visszatértek a katonák tisztelgésre elejébe. A muzsika recsegett s a piacztér minden részéről gyermekek és asszonyok csődültek a parádé felé. Eliz nem tudta: mi történik? Ő csak a hadnagyot kereste a szemével. Bárha kissé kábult volt, észrevette. Utána futott. A katonasorok mellé furakodott és mellettük szaladott. Majd elfuladt. Az emberek kíváncsian ügyelték a szaladó leányt. A gyermekek kaczagva biztatták:

~ »Ne hagyja magát!« »Hová gyöngyöm?« kiáltották a legénykék.

Eliz oda se nézett. Szaladva a katonasor mellett, beleütdött a bakákba. Rákiáltottak. Kitért és tovább futott. Szabó után. A tiszt ott megy egyenesen, meredten.

Majdnem a banda előtt érte utol. Eliz mellé futott.

- Hadnagy ur... rebegte.

- Félre, mondta idegen torokhangon.

Némi zavar támadt körülötte. Mit akar a kis leány a tiszt mellett? Valami botrányt szimatoltak, majd hangosan kacagtak. Szabó mogorván oldalvást tekintett rá, s meredten lépdelt.

Eliz kissé tovább maradt a hadnagytól, de konokul, haragosan ment utána.

- Hova? hová? kiabálták a gyerekek, szemtelenül elejébe kerülve. Ütötték a katonalépéstepót. »Rendbe, rendbe... ra-tap-lán, ra-tap-lán...« és tapsoltak.

A kaszánya kapuján mind bevonultak a katonák. Eliz makacsul megállott az ácsorgókkal. Egyéb gondolata se volt: Szabót látnia kellett... Szabóval beszélnie kell. Az ő dolga igen sietős.

A kapunál a röhögő paraszt legények között állott meg. A cselédleányok apróra megvizsgálták s egyik a másiknak jellel mutatta: hogy a kisasszony bizonyosan bolond. Nem, magyarázta a másik a kezével: csak ivott a kisasszony. Arra kórusban kacagtak föl.

Akkor Szabó lépett ki. Hazafelé igyekeztek a tisztek. Szabó igen dühös volt.

Eliz mindjárt meglátta. Hozzá szaladt. A hadnagy ridegen kérdezte:

- Mit akar?

Körülötte a vigyorgó parasztok tolakodtak. Szabó mérgesen rájuk kiáltott: félre innen. Azután a jónevelésű ember udvariasan szólt a zavart leányhoz: Szolgálhatok valamivel?

A leány beszélni akart, de érthetetlenül zavarta össze a szavakat. A hadnagy meghajlott:

- Megengedi, hogy haza vigyem?

Eliz hevesen igent intett. Szabó a fiakkernek intett s beültette a leányt. Eliz fölszakította az ajtót s hangosan mondta:

- De jöjjön... jöjjön maga is.

Szabó beült. Mi lelte e kis leányt? Annyira zavart volt, hogy aggodalommal hajolt felé.

- Hát nem tudja, miért hívom? Hiszen elkergettek, mondta sebesen. Azután lázasan össze-vissza beszélt. A nevenapjáról és az édes anyjáról és az apjáról... és mindenről, Istenem! mindenről a világon. Az ő messze otthonáról, az ő kis szülővárosáról... és ismét sirni kezdett.

Amint megállottak a házuk előtt, Eliz gyorsan ugrott ki. A kapu alatt izgatottan intett Szabónak. A hadnagy egészen zavartan lépett utána.

- Itt van, itt van, mondá az asszonyának. Itt van, hogy mondja meg: mit tettem én, és ő mondja el és mondja el, hol jártam én a reggel.

Szabó meghajolt az asszonyság előtt.

- Bocsánat, mondta.

Irma méltóságteljesen emelkedett meg.

- A kisasszony unszolt, hogy ide jőjjenek. Hogy a szokatlan időben vagyok itt, ebben legyen a mentségem.

Eliz türelmetlenül szólott bele.

- Ő mondja meg: mit tettem? Mi rosszat, mit tettem? Mondja.

- Rosszat tett?

- Pedig azt mondták... mondták. Mit tettem én?

A hadnagy óvatos jellel mutatta az asszonyságnak, hogy a kisasszony zavart. Eliz észrevette az integetést s hevesen mondta:

- Nincs egyéb bajom, csak... én... megmagyarázni akarok mindent.

És ismét össze-vissza beszélt a lüttichi házról, az édes anyjáról, krizantemumokról és a kései rózsabimbókról, amikor a hóharmat leforrázta.

Az asszony fenséges kegyességgel tekintett a kis leányra. Egy kissé sajnálta is, de a hadnagyra való tekintettel jelentősegteljesen nézett Szabóra, mintha azt mondta volna: »Az ön kedvéért helybenhagyok mindent a leánynak, de különben bűnös ő ám.«

- Ha így, kedves, ha így mondja a hadnagy ur is, akkor minden rendben van. Csak félreértés volt az egész, de a hadnagy ur mindent jól megmagyarázott. Jó... Hát az ember tévedhet. Ha így van, jó. Hiszen mi ismerjük egymást.

Eliz kissé nyersen fordult Szabóhoz.

- De ön semmit se mond.

- Nem is szükséges már, kedves. Mire az már, kedves?...

Mikor a hadnagy kilépett az ajtón, Eliz lázasan fordult az asszonyhoz:

- Hát igaz ugy-e? Már semmi baj sincsen?

A nyájas Irma egyszerre ünnepies lett, a tekintélye mián.

- Üljön le... szedje össze magát, mert nagyon izgatott. A szüleit értesíteni fogjuk s addig itt a helye. Üljön le.

Aztán a régi hangján hozzátette: »Ezt megspórolhatta volna nekem.«

Tehát mégis... A levél el fog menni. És azt fogják irni, hogy Elizt a szeretőjével látták csavarogni az uton. Az anyja odahaza így fog szólani: »Tudom, kaczerkodott már idehaza is. Ismerjük.« Istenem!

Szégyen, ha elmegy és szégyen, ha marad.

A keserüségén felkerekedett az éktelen harag. Szeretett volna szaggatni. Reszketett a körméig. Tépni, karmolni áhitott s megint tehetetlen dühében ismét feltört a torkából a keserves jajhang. Ellágyult s leborult a diványra erőtelenül.

Délidő felé járt az idő. A boltból a gazda jött meg a kulcsokkal a kezében. Amint belépett, meglátta a szegény leánykát. Szeliden, részvétellel kérdezte:

- Bántotta-e valaki?

Eliz sirva nézett rá. Nem birt szólani. A szelid, szőke ember megfogta a kezét. Eliz ráborult a kézre.

Akkor lépett be Irma asszony.

- Elérzékenyedett? s azért szorongatta a kisasszonyt. Nagyon szép eset. Nem öleli át a derekát is? Mi? Itt a maga helye?

Schulhof hirtelen elkapta a kezét s megindult alázatosan a felesége után.

Eliz fölemelkedett. Mindenkinek van otthona. Mind mentek az ebédlőbe künn, csörgetve a tányérokat az asztalterítéshez... a gyermekek zajonganak körülötte. És ott, messze, ahol ő nőtt fel, ott most ér haza az apja az irodából... Az anyja öleléssel, csókkal várja a kis vadszőlős verandán. A kis Gretchen most jön az iskolából, a zseniliával kivarrott táskájával. A kis sottis ruhácska van rajta, amit Eliz varrt még odahaza. Ő így szól: »Elizabetnek ki ad ma virágot a nevenapjára? én neki küldöm a szent képemet, a mit a nővér adott«... A lóvonatról a kis Hans szökik le s rohan be, akár a fürgeteg. A gyárból vassalakot hoz, mely lilába játszó veres... és bizony Eliznek hozza a nevenapjára.

Lábujjhegyen felkelt s lopódzva, mint a tolvaj kisuhant Eliz az ajtón. Óvatosan tette be a kilincset s nesztelenül kiment a házból. Hova? Meg ne tudja valaki, merre? Haza? Hol lakik ő? Most írják a levelet, amelyet az anyjának küldenek. »Eliz gonosz - írják - ki a szeretőjével tekereg az uton.« Hogy ő is tudja meg - és már az egész világ tudja.

Egyik gondolat hajtja a másikat a fejében. Mi dolga van már neki a világon? Szinte futva igyekszik a falak mellett az utcán, nehogy meglássa valaki...

A kertész háza előtt, ahol virágot akart venni a reggel, a nyitott léczes kapu mellett krizantemumok virítanak a halódó kertben. Egy szálat letép a nevenapjára s megkerülte a kertésztelepet.

A Maros lustán simult odább magas martja között.

Istenem! Hova menjen egy kis leány, ha senkije sincs immár a kerek világon?...

KALAND.

Szörnyűség, hogy a város mily rátartivá tesz egy hölgyet!

Odahaza falun egy szál virágot vitt Dénes a mezőről. Oroszlánszájat, amely így táogat, hogy á-á ha az ember nyomogatja a nyakát. A kapu előtt a kis padra leültek Anettel (egy penzionált kapitány leányával), egy szót se szólva bár, maguk elé néztek, játszva az oroszlánszájjal, s igen boldogok, vidámak voltak.

A városon?

Az antik melltűt, a czukrászasztal mellett állva Anett, (friss, kék virágos kartonba fehér csipkével a mellén) megnézve apróra az ékszer így szólt:

- Csinos... Az efféle antik csecse-becséket pompásan gyártják most; kétségtelenül utánzat ez is. Onnan lehet megismerni, hogy a kontúrjai igen élesek. De csinos... Kedvencz színem a kék. Illik az arcomhoz.

A hadnagy: Dénes urfi, akinek ritkán van módja arra, hogy efféle csinos utánzatokat ajánlhasson fel Anettnek, kissé elszontyolodott. Azonban a nőcske feltűzte a nyakára, a tükörben tetszőleg megbillegte a karcsu derekát (mint egy csinos madár a fészekrakás előtt), s így szólt:

- Tetszem?

A hadnagy néhányszor nehezet lélezett, csak ennyit felelve, de még sem olyan boldogan mosolygott, ahogy máskor szokott nézni Anettre, ha látta. A hölgy észrevevén ezt, úgy kaczerkódott, hogy kigombolta a ruhája gallérját s két felé kitűzte, úgy hogy fehér, rózsaszínnel belehalt gömbölyű nyaka kikukucsált a szövetből, mint a szegfű a tokjából s ravaszul így szól:

- Bárha nem látszik már a boss, (mert a nagy melegért kitűröm a galléromat) már nem tetszem?

Persze akkor Dénes megcsókolná (bárha alig látszott az ékszer), ha száz puskacső tiltaná is. De nem tehetette, mert két sovány diák majszol a márványasztal mellett valami habos tésztát, amitől cukros lett az egész ábrázatuk.

Azóta, hogy Anett a czukrász felesége lett (igen szegény leány volt), nagyon dongják a boltot, amin kivált Apollo busulhatott. Mert, hogy mi vers pattant ki a diákokból Anettre szegülve! ki adhat számot arról? Mosolygó arczáról, kék szemeiről, picziny szájáról, aranyveres hajáról, darázs derekáról, a tökéletes czukrásznéről, aki nektárt tölt (persze) az Olimpuson, nagyban burjánzott a vers a gimnázium folyosóin.

Sőt a kis falusi származásu nőcske kedveért a vén kövér patikáros, a czukrászatban itta meg délután a haboskávét, s a hüvös, előkelő adótárnokkal oly eleven diskurálást vittek végbe az asszonyka hajlandóságáért versengve, akár a verselő diákok. Mindenki részére is volt Anettnek egy-egy kedves szava s oly üde, mosolygós, leányos kedveskedő volt, mint maga a tavasz.

- Félhónapi fizetésébe került ez a semmiség - sugta halkan a hadnagynak Anett. - És miért? Maga kevesebbet, vagy többet ér-e, ha efféle költségekbe veri magát? Aztán miből él a többi napokon? Valósággal haragszom.

Ugy haragudott, hogy szeme, szája mosolygott.

- Milyen szép, lehelte Dénes (hang nélkül a diákok mián)! Imádom!

Anett tréfásan tovább zsörtölődött.

- Dehogy imád! Ezt csak az uram teheti, ha úgy tetszik neki, maga nem is gondolhatja...

Aztán a homlokára ütött a mutató ujjával kecses zavarral.

- Sőt mit is mondjak az uramnak, ha meglátja ezt a szép drágaságot?... Ah! hogy ő mindig utoljára jut az eszembe! olyan feledékeny lettem.

Aztán elfordulva a hadnagyotól, csak félarczczal tekintve reá, ezt sugta:

- Ma még csak nem faggat az uram, mert nem lesz odahaza egész éjjel, minthogy a majálison lesz a sátorban (gondolhatja! hogy félek ilyenkor egyedül lenni odahaza, mint unatkozom egész éjjel), de holnap reggel mindjárt megkérdezi: »honnan kaptad ezt a aranyneműt?« Mit feleljek akkor, mondja? Látja! Ilyen bajt szerez nekem...

S odább ment, hogy ne fűzhesse a beszélgetést Dénes. Törülgette az üvegharangokat, a nagy poharakat, amikben álltak az édességek. Valaki bejött, mindjárt hozzá ment, letörülte az asztalt s fecsegésbe eredt a vendéggel igen derülten fölkaczagva, hogy apró fehér fogai ki-villantak ajkai körül, mint valami igazgyöngy-fűzér.

Dénes tanácstalanul követte a szemével. Jelent-e valamit, amit az imént mondott? Bátorította-e valamire, mikor tudatja, hogy magában lesz az egész este? Nem. Hiszen lám, mindjárt odább ment derülten, zavar nélkül beszélgetve idegenekkel, mintha semmi jelentékenyt se mondott volna.

Régebben ők igen bizalmasan voltak. A borostyán-lugasban a magaslábu padon igen alkalmatlanul esett az ülés, mert az Anett lábai lógtak a levegőben. Azért Dénes az ölébe vette. Ugy jól ült egészen. Átkarolta, nehogy leessék. Akkor még leeresztve hordta aranyhaját Anett, pántlikával a végén.

Ha Dénes fölékesítette egy bokréta gégevirággal Anettet s gyönyörködve nézte, megcsókolták egymást. Ha igen hosszasán beszívta a leány ajakát (ez igen csuf szokás volt tőle, mert még másnapig is meglátszott az ajakán), elbágyadtak s arra elkezdtek szaladni a veresszőlővel szegélyezett uton, hogy fölfrissüljenek. Aztán lekuporodtak egy bokoraljra, úgy ették a bogyókat, hogy egymás szájába tették a fűrtöket. Az este is így lepte meg őket, akkor (a kapitány »gyilkos ropogós!« káromkodására) szétfutottak, hamar feküdtek le, hogy korán keljenek föl, újból kezdve a játékot.

Azután Anettet elvitte a tagbaszakadt jámbor német cukrász az aranyos boltba, oltár elé vezette s érette hajnaltól estig dolgozott, nagyon megbecsülve. Egy kis fiuk is született, aranyos kövér kölyök, akinek a karika lábai most gyakorolják be magukat, hogy kibírják a gazdájukat a sirig. Dénes kissé elkeseredett akkor az Anett férjhez menésén, elment bujában katonának, hogy visszakerült a városba, csak oly bájosnak találta Anettet, még százszor kíváncsiabbnak. A játékot már nem bírta, mint azelőtt, mert most, mihelyt csak az ujjhegyéhez ért, kigyult mindjárt, hogy elhomályosodtak a szemei, mintha köd borulna rá.

Az ördög bujjék az egész német nemzetbe! akibe minden oldalról beleütközik a magyar!

Vajjon mondott-e valamit Anett?

Már nem lehet kiokosodni e hölgyből. Egyszerre lett az átlátszó, igaz kis leánykából egy rejtelmes hölgy, akiről nem lehet tudni, mikor enyeleg - mikor érzeleg? mikor tréfál - igazán szól? mikor akar valamit - mikor nem akar valamit? Honnan tudja már Dénes? akinek egy szempillantására pedig száz baka igazodik.

Ugy sürgött-forgott le, fel, úgy elfoglalta magát, hogy hozzá se juthatott, egy halk szóra bár, hogy tájékozza magát. A nyakon összekapcsolta a gallérját s megtűzte ismét az ékszerrel. Hangosan egy-egy jelentéktelen szót dobott Dénes felé, sőt apró malicziózus megjegyzéseket tett a szemüket meresztő diákokra, akik, mint annyi lomha tuzok, lassan bontogatták

szárnyaikat. Hölgyek jöttek a cukrászatba, fölgyújtották a gázt. Egyszer halkan hozzá szólt Déneshez:

- Miért ül itt? Szóba vesznek, ha itt ül sokáig. Menjen - és mosolygott (rejtelmesnek látta Dénes) s halkan hozzátette: »viszontlátásig«.

Később bezárták a boltot, az ura felkészült a majálisra. Minden cselédjét elvitte, akik a tortákat, fagyaltos ónkandérokat vitték.

Az ég csillagzatos volt; a lámpák pislogtak a vak sötétben. Anett fölment az emeletre, ahol a lakásuk volt s kikönyökölt az ablakba, minthogy fojtós meleg volt az idő. A fiacskája aludt rácsos kis ágyában, kövér lábacskaírói lerugva a takarót. Egy nagy tarka vizsla feküdt karikában az ágy előtt, diófa színű szemeivel ügyelve az asszonyt.

Az óra ketyegése hangosnak hallatszott a nedves, tikkadt levegőn. Valami régi barátklastrom lehetett a ház, ahol laktak. Bolthajtásos folyosóival, fekete barokk tölgyfa ajtaival, czifra vasalásával, várszerű falaival: - minden oly öreg, törpe, erős volt, mintha sóhajok raktárául építették volna.

Az Anett lépéseinek a zaja is alkalmatlan volt. Leült. Halkan dudolt. Igen idegennek találta a saját hangját. Varrást vett elő. De nem igen nézett reá. Szórakozottan öltögetve megszúrta az ujját. Erre bosszankodott és ideges lett. Valamiért a gyertya lángja libegett, valahonnan jött légvonat mián. Felkelt, hogy megnézzze: be van-e zárva? Akkor eső eredt meg. Egyszerre jött nagy suhogással, mintha egy sereg csóka libbenne át a fekete levegőn.

Ugyanakkor lépés hallszott a gangon s aztán néhány diskkrét koppanás.

Anett kiáltani akart.

Azonban az ijedelem megszorította a torkát.

- Csak én vagyok itt Anett, hallszott az ajtó előtt.

Nem ismerte meg.

- Csak én: Dénes... egy perczig Anett, egy perczig.

Tompa torokhang volt.

- Mit akar?

- Nagyon zuhog az eső.

- Aztán, nincs esernyője?

- Nem nyit ajtót egy perczre?

- Valamijét itt hagyta?

- Igen, valamim van itt.

- Mi?

A zár tolóját félrehuzta. Azt szerette volna mondani Dénes: »a szívem« de nem mondta. A félhomályos szoba (egy lélekző kis babával) megzavarta s gyámoltalanul állt ott meg. Az asszony visszalépett. A Dénes ajaka kissé rebegett:

- Mondta, hogy magára van ma este és fél. Azért jöttem Anett, hogy bátorítsam. Nem birtam otthon ülni, míg maga remeg. Nézze! csupa víz vagyok. A magánytól tán fél - de tőlem nem.

- Máskor nem, de ilyenkor a tolvaj jár...

Nagyon szigorú akart lenni, de elmosolyodott. Hamar visszakapta az erejét, látva a gyámoltalan lucskos legényt. Ő a gyengébb. A sapkájáról csorgott a víz s a blúza fekete volt, úgy megázott.

Azért behajtotta az ajtót utána, de nem zárta be. Az eső hangosan zuhogott. Derülten kérdezte:

- Maga kalandot keres kedves urfi? Kalandot - ilyen lucskosan?

Ha szenvedélyes volna; felháborodására, merész lett volna, de a nevetése megzavarta.

- Nézze kedves Dénes! folytatta, könnyen, még a kezét se foghatom meg ilyen ázottan. Pedig ilyenkor legalább is meg szokták fogni a kalandos emberek egymásnak a kezét, ugy-e? Mert én nem vagyok jártas az effélében. Maga máskor nem szokott ilyenkor hozzám járni. Nem is tudom, hogy kell bánni magával. Szegény! nagyon piros! Forrósága van? Szegény!

A kutya fölkel s odalépett. Morogva járta körül Dénest.

- Pedig ismeri a kutya magát. De valami rossz szándékot szimatol ki magából. A kutya igen okos. Belép? Ügyelve, szegény Dénes! A szőnyeg szinthagyo s ha rálép: meglátja a talpa helyét holnap reggel az uram. Vagy tán ő küldte magát, hogy bátorítson engem egyedülvalóságomban?

Dénes bosszusan dobta le a sipkáját. Az enyelgő hang teljesen megzavarta. Keserű harag tört ki az ajakán.

- Mi lakik magában?

Benn volt legott majdnem a gyermek ágyacskájáig.

- Mi lakik magában? Játssz velem, mint egy játékszerrel. Hív és eltaszit; felbátorit és elkerget. Mit akar velem? Elkábit. Lehetetlen, hogy ne foglalkozzam magával, mert gondoskodik maga arról, hogy a merre járok velem legyen mindenütt a maga hangja, képe, mosolygása, álmomban és ébren. Éreznem *kell*, hogy hozzátartozik az életemhez. És nyomban kinevet. Elveszi a bátorságomat. Hát itt vagyok Anett. Hivott. Szégyen, hogy mondom: de hivott ma. Itt vagyok és nem megyek el.

A hangja megerősödött s merészen az asszonyka arczába kapcsolta égő szemeit.

- Adósom a kinoztatásért Anett, amit rám szab. Vagy azért kinez, hogy fölébresszen? Azért. Mert szeret. És most nem megyek el. Mert szeret... szeretsz... Nem úgy, mint régebben... jobban, ezerszer... másképpen. Próbálj hazudni! Ugy tartsz, mint a solymodat selyemszálon; kieresztel, visszahuzol. Velem foglalkozol. És én megbolondulok utánad. Visszaáhitom a gyermekidőt, amikor az ölembe ültél s édes ajakkal csókoltál meg.

Ah! A veszedelem! Mint a zuhatag, úgy áradtak le a szenvedélyes szavak a szájáról. A homlokáig kigyult. A forró lehelete érintette az asszony arcát. Alig mert fölpillantani reá. Megijedt.

- Birni akarlak, Anett. Ez kinlódás, édes! Az neked is, az nekem is! Nem igaz, hogy a másé vagy. Az enyém vagy, minden jognál erősebbel. Beeresztettél! Nem megyek el. Ide várlak a karjaimba, a szívemre. Szeretlek, szeretlek!

És kiterjesztette a karjait. A gyertya lobogott a félig nyitva hagyott ajtón beáradó szélről. Az eső hangosan zuhogott. Anett érezte, hogy az ereje elhagyja; a feje zugott, a nézése bizonytalan lett s a teste oly gyöngye, erőtelen, mint az a pehely, melyet a szél karjaira vesz.

Ekkor a hangos szóra a fiucska fölnesselt az álmából, fölnézett, kerekre nyitotta a szemeit és hangosan fölsírt. A kacsóit fölemelte és ijedten rivallta:

- Ne... ne...

Az arczocskája egészen eltorzult, ahogy csak kifért a torkán, üvöltött sirva.

Anett önkénytelen mozdulattal a gyermek fölé borult s érthetetlen gagyogással csitította.

A gyermek visitva kiáltotta:

- Menj... menj.

Dénes kikelve magából, fenyegetően az ágyhoz szökött, megragadta az ágy fáját, fölemelte és lecsapta, hogy csattogott.

Az ütődésre fölébredt Anettben az anya.

Egyszerre és teljesen fölébredt, fölemelkedett, mint a veréb, a mely fiókját védi a komondor ellen és szikrázó szemmel állott szembe:

- Akarom, hogy elmenjen innen. A gyermekemre emelte a kezét? Az ajtó ott van... Kitakarodjék innen. Megtiltom, hogy reám nézzen, és takarodjék innen, és rögtön ebben a perczen. Ha nem fut innen fölszakitom az ablakot és tolvajt fogok kiáltani, segítséget kiáltok a rablók ellen... ki innen ki...

A karjával mutatta az ajtót.

A gyermek élesen ordított, egészen kiszederjesedett a kiabálásban.

Dénes komoran, mint egy bika, amelyet drótostorral vertek meg, nehéz léptekkel az ajtó felé ment. Aztán kiment.

*

Anett becsapta az ajtót utána és nagy zajjal bezárta.

Azután a mint visszafordult, meglátta a vizes sipkát a padlón. Mosolygott, lassan megnézve fölvette s az erős rácsos ablak mögül így szólt ki a gangra:

- Ott van-e Dénes?

A sötétben valami rekedt szótagok morajtak.

- Itt a kalapja vitéz ur! Nem kell vesztegetni a drága sipkát, pazar vitéz ur! Aztán az eső is zuhog künn... Itt benn jó idő nagyon.

Aztán bezárta az ablakot.

A TARVÁSÁRI BUCSU.

Egy nyárra töméntelen ember gyült össze a tarvásári bucsura. Meleg, fényes idő volt. A falu zugott az idegenektől. A város kiköltözött a nagy napra. Laczi-konyhákkal, áruló-sátrakkal tele volt hintve a templomtér. A hegyoldalban a régi, romlott, pusztult Tar-kuria tágas, füves udvarát belepték a szekeresek. Nagy zaj, zugás, harangszó, muzsika volt a templom előtt.

A »szentföldről« a székely falusiak énekelve jöttek reggel; elől a virágos fejű szüzek; utánuk az olvasót pergető öreg asszonyok; hátul az ingujjban ballagó gazdák. A városi mesteremberek, az ősz bajuszu, facsaros üstökös gombkötők, a kövér, veres mészárosok, a munkában viseltes csizmadiák egész háznépeiket is elhozták. A bucsu nagy czeczó napja. Délelőtt az istené, délután a vigasságé...

Hire járt, hogy Ferencz páter, a nagy barát, fog prédikálni a bucsun. Érte sokan jöttek az ünnepre. A mesteremberek jól emlékeznek reá. A hatalmas, szép, fiatal férfiura, a széles mellű, vállas, öblös, erős hangu emberre, aki úgy beszélt a forradalomkor a piacon a muzsikuskut erkélyén, hogy megrészegedett, aki hallotta. Honvédsapka volt reverendája felett, kokárda mellén, láng a nyelvén s ha szólt, a városban megüresedtek a műhelyek s mentek utána az öregek, a legények és mindenki, aki kardot csak birt. Hej! micsoda világ volt az. A barát szegény falusi fiu volt. Ott született Tarvásáron, a templom felett, egy kis zsuppos házikóban s mégis gögös nagyurak, aranyos, kényes dámák szálltak utána, mint ahogy valaha a csillagot követték a három királyok Bethlehembe.

Tarvásárról ők ketten mindjárt a nagy idő elején mentek el. A barát s a Tar kisasszony, a szépséges Katicza. A barát gyalog szerel ment át a falvakon, szónokolva s vihart verve fel; a szép Katicza fullajtáros batáron. A városba már kézenfogva mentek be, kiabáló éneklő népség előtt.

És ott látták őket naphosszat a városban. Zászlókat vittek az utczákon, szablyákat forgattak, énekelve mentek a menyecskék s lelkesen riongattak a fiuk.

Néha gonosz híreket hoztak a csatatérről; özvegyek sirtak, vesztés anyák, magasra emelt kezekkel, ajkukon kétségbeesett szókkal: akkor Katicza patyolat kötényébe temetett arczczal könnyezett; néha diadalról szóltak a hírek: Katicza féktelen kedvvel ujjongott, énekelt s odaszórta öröklött vagyonát, hogy felfrissitse az ő fáradt fiait. Néha megjelent a városban naptól elsütött, füsttől fekete arczczal a barát is. A rátarti uri leány ott a piacon megölelte a lustos barátot: »Szép vagy, istentől küldött vagy s én szeretlek« így szólt hozzá.

- Beh egymásnak is termettek - mondták. De ez nem volt szeretkezésre való idő.

S a fényes napok elteltek - a barát eltűnt valamerre. Kinek volt ideje akkor arra, hogy tudakozódjék az eltűntekről? Jó dolga volt annak, akinek legalább az élete megmaradt.

Minden elmúlt, csak az emlékezés maradt meg.

...A mint a tarvásári völgyből felcseng vigan a harang, az erdei árnyas uton ballagó bucsusok a barátról beszélgetnek. Mindenki tud valamit róla: hol senyvedt tömlöczben? hová dugták be valahová a tótok közé, hogy lett csendes ember belőle?

Sokan jöttek az ösvényeken. Egy-egy öreg honvéd magyarázta a dombról, hol állottunk Gálfalva mellett mi, hol törtek be az erdőből az oláhok? merre futottak? ott állott a barát, a négyszegletű arczu félisten, a kis lengyel ott ült szürkén a dombon. Mintha csak a dob peregne fel a rezgő levegőn.

Por szállong a völgyből, vontatott ének hallszik fel s amint a lombos ösvényekből egy-egy új csoport bukkant ki az utra, oda fülelnek a dalra s halkán dudolták tovább a felsíró nótát. Szekerek döcögtek fel a hegyre, gyerekek csipegve, a tikkadt, poros virágokat tépegetve szaladtak.

A nagyharang megkondult a templomban. A nagymisére hív. Mindenki sietett lefelé a nyüzsgő aljba.

Akkor csendes lépéssel egy magas, száraz, csontos hölgy lépett ki az erdőből az ösvényről. Nehány gyermek követte messziről. A bucsusok megálltak egy percre, hogy megnézzék.

- Nézd csak Tar Katicza, a boltos is kibujt a napra, - mondta az egyik s vigan nézett rá. - Micsalta ki vajjon?

- Szellőzteti - kaczagott egy menyecske - a menyasszonyi köntösét szellőzteti.

- Csend - mormogott egy öreg ember - ez a katona-leány a forradalomból. Azt ne nézd, mi lett belőle, arra gondolj, a ki volt.

A jövevényen óságos fehér selyemköntös lógott. Sovány derekától a földig apró fodrok libegtek. Vállán megsárgult máslik, neczolt keztyűbe takart kezében parazol, amelyiket legyezővé alakította. Ruhájának hajtásai sárgán szaladtak végig a szöveten, mintha csak az egész hölgy rég-rég óta egy fiókba bepakkolva állott volna. Némi feszességgel lépkedett; sovány nyakát emelve, kereken nézett szét a hegyekkel szegett völgyre. A Tar-kuriára vetette szemét... romlott falai, alázatosan, fedél nélkül néztek le a piacra, elvadult, összenőtt kertjével együtt. Katicza kissé lehunyta szemét s megbotorkázott.

- A lába alá nézzen kisasszony - csippent fel egy hamis gyermekhang. A vén leány elborult arczczal nézett a vásott, kaczagó gyermekekre.

...Ott született... Apja ott a hársos alatt szokott ülni... vadászatra amott az oldalon szoktak indulni kürtszó mellett... Nem a kopók csaholása hallszik-e?

Ha medvét lőttek, ott szoktak ravatalt állítani. A székelő hajtók hozták fenyőágakon. Szurokfáklyákkal állottak körülötte... Mintha kesernyés szaga szállongana ide.

A por, Katiczát meglepte egészen. Fehér köntösének ránczai megteltek. Tar Katicza szemérmesen megrázza.

- Hadd segítsen - ingerkedtek a gyermekek s oda siettek, mintha segíteni akarnának.

- Odább - riadt fel Tar Katicza. Ah! a gyermekek. Ez utálatos békák. Arczátlan nézésük hányszor bőszi fel. Katicza tart a kinevetéstől. Tán őt ki is kaczagja mindenki. Pedig, ha óvatlanul apróság betéved az ő kis boltjába: látni kell, hogy kapja fel, mily mohón, mily szenvedélyesen ölelgeti, mint szorongatja, csókolgatja: »Kis rügyecském, kis bolondocskám, édes madaracskám«, így gyügyög neki, míg csak siróba a gyermek nem fakad. Neki egy csepp sincs. Mint csak az árnyéktalan jegenyék ott alant, melynek nincs se virágja, se gyümölcse.

- Odább - riadt fel Katicza a gyermekekre komoran. Szeme nem tud betelni azzal a képpel ott alant. Nem járt *attól fogva* erre felé, ahonnan batárban vitték el valamikor. Minden domb, minden fa ismerője. Álmában látta csak azóta.

Hová lett a dali szép barát, akivel kézen fogva járták be a falvakat, a várost? A Maros partját, a füzeset, hol álmaikat szőtték.

Ekkor így gondolkozék: »Vajjon megismerne-e, aki régen látott engem?« És úgy felpirult egész homlokáig.

Vajjon nemcsak tegnap történt-e mindez? Egyszerre eleven lett előtte minden. Az emberek előtte járnak, énekelnek, zugnak az aljban s ott fog beszélni ismét, istenem! a barát, a hatalmas férfiú.

Mintha csak megnőtt volna a vén kisasszony, úgy megemelkedik. Szekér jött utána és kikerüli, mert Katicza ki nem áll előle: Itt ő az ur. Ősei ott laknak. Itt Tar - az urak.

Ah! a kis boltot elfelejti, ahol esztendők óta a gyertyát pakolja, a lánczczal megkötött kőst, ahonnan szerezi soványdarab kenyérét.

Katicza egyenesen, mereven ereszkedik le a völgybe, meg se látja az incselkedő gyermekeket, a ballagó, zekés székely bucsusokat... itt őseiből való anyag él egy-egy cserefalevél zöldjében, a fenyőfa érdes derekában. Szeretne felkiáltani: »ide való vagyok, tulajdon abból a jófajta materiából, amiből ti lettetek.«.

Fellengzve, lelkesedve a laczikonyháig így ért a bucsusok közé.

- Megfüstöli kisasszony a szép habitusát, a lábasok miatt - szóltak hozzá a pecsenyesütők.

Katicza kissé összébb huzza magán a köntöst. A gunyos tekinteteket észre sem veszi.

Mert ez a köntös ugyanaz a régi, fehér köntös, melyet egyszer halottas diszével varrt valamikor... Szépen azt elzárta, őrizte, hogy egyszer majd eleihez méltó ékességben hagyja el benne ezt a siralomvölgyét... Mirtus koszorút tesznek majd homlokára, szüzeknek illően... De hát megváltoztak az idők... Ime mintha a sirok nyitak volna meg, és dali lelkes társa, a barát, feltámadt s az Ur ígét hirdeti ismét. Katicza felöltötte hát féltett fehér köntösét, hogy még egyszer szép legyen előtte mint valaha, mikor kézen fogva mentek a dicsőséges utra, katonát toborozni.

Proceszsiók jártak a piac téren kék selyemzászlók alatt. Az ének zug a Boldogasszonyhoz:

»Magyar népedről, örökségedről
Ne felejtkezzél el, szegény magyarokról.«

A harang énekel a toronyban. Egy reszkető hang dicséri a Szeplőtelen: »Oh elefántcsont-torony: Mária« és sirva rebegi a búcsus: »Könyörögj érettünk.« Beteg szegény asszony morzsolja az olvasót s reszketeg ujjai között fogja a viaszkart, a viaszlábat, melyet a Szeplőtlen képére helyez, hogy szeme előtt álljon a közbenjárónak, s ne felejtse el őt.

Valami falusi banda recseg. A Tar-udvarból csikáját elvesztett ló röhög fel. Gyenge füst szállong fel az üstök alól. Tehén bög s porban uszik a bucsusok lábai alatt az országot.

Mikor Katicza a templom elé ért, színig tele volt már a nagy hajó. Katicza az ajtó előtt állott meg. Csak a fejek erdeje látszott ki.

Katicza bátran indult be a templomba.

- Veszteg álljon - szólt ki egy durva hang, ne taszigáljon.

- Be akarok menni - szólt indulatosan.

- Nézd a keszeg maskara - mondták méltatlankodva. - Hát hol fér be? Üljön egy seprűre s azon lovagoljon be.

Katicza indulatosan nézett a beszélőre, de akkor mély, recsegős, ismerős prédikáló hang szólalt ki a templomból. A vén leány oda támaszkodott a templom ajtajához. Szédült volt.

A nap élesen tüzött oda. A piacon a zaj meg-megujult. Dinnyés szekereket rohantak meg, a leányok vihogtak boldogan.

Az erős szó dörgött benn a templomban. A zugásban nem lehetett érteni. Ah! mint tűnnek el a semmibe az esztendők e hangra Katicza előtt. Mintha megfiatalodott volna hallatára; a keze önkénytelenül elényul, mintha egy meleg, erős kezet keresne, hogy azt megfogva, menjenek odább a felzajgott nép közé az utcára... lelkesíteni őket... a puszkagolyó elé... a hazáért.

Mig a barát beszélt benn, a hegyek felé fekete felhők tolakodtak. Gyenge szellő nyargalt át a völgyön, aztán egy perczig csendes, imádkozó morgás hallszik s az orgona ismét felzúg a templomban. Egy-egy kövér esőcsepp cseppent a porba.

A nyitott ajtón tolakodni kezdtek ki a búcsusok. A piac nyüzsögni kezdett, mint a megcsapkodott hangyaboly. A sátrak megteltek egy percz alatt. Az eső mind sebesebben eredt meg. A templomból taszigálták ki egymást. Csak az orgona szólt nyugodalmasan, fennen.

Amint kiürült a templom, Katicza belépett az ajtón. Nehéz szag terjengett, a tömjén is érzett még. Gyertyák lobogtak az oltárokon s a Szeplőtelen arcza képe körül. A papok fehér karingekben vonultak be a sekrestyébe.

Katicza kábult volt. A lélegzete rövidebb lett, a szive erősen dobogott. Hát látni fogja ismét őt! Szeretett volna átmenni a templom hajóján, hogy felkeresse, de nem tudott volna megmozdulni. A falhoz szorult... reszketett.

Akkor a sekrestye ajtaján egy széles, kövér férfiú lépett ki; lustán nézett körül s aztán megindult a hajón át. A deszkapadlat döngött lábai alatt. Széles, husos, veres arcza fénylett az izzadságtól. Puffadt orra körül a mély ránczok verejtékeztek; izzadság-gyöngyök peregtek le. Széles, bikanyakát kiszabadította a gombok közül; veres, kövér kezei nagy potrohán feküdtek keresztbe fonva. A nagy ember vonszolta ellágyult testét az ajtó elé s a lépcsőre lépett.

Akkor megfordult egy hangra, mely nevét mondta:

»Ferencz!«

A barát megállott s merően nézett Tar Katiczára.

- Nem emlékezik reám?

- De hogy ne? - Aztán fanyarul hozzátette: Tar kisasszony ugy-e? Tán »kisasszony« ugy-e? S él-e még? Akar tán valamit a kisasszony?

Aztán egykedvűen kinézett a suhogó esőbe s visszatért.

- Nagyon kihevültem a beszédben. Csak hallotta tán a beszédemet? Csak meg érünk tán valamit? Mi? De az eső esik... nem jó ez a kimelegedett embernek. S a kisasszony is gyöngén van öltözve. Féljen a hüléstől!

Ő maga pedig letörülte ismét veres orcáját; begombolta izzadságos nyakát; zsebkendőjét a torkára facsarta s egykedvűen visszaballagott a templom hajóján. Mégis egyebet gondolt, s még egyszer visszafordult. Katicza sóváran nézett reá.

- Ebédelt a kisasszony? A gvardián szívesen látja a búcsusokat... Itt jól főznek... jó erősen... kissé kövéren... A pincze, mondhatnám, kitűnő. Aztán suhog az eső.

És egyebet semmit.

Katicza lehajtotta fakó arczát a melléig. Visszahanyatlott a falhoz. Felsőhajtott.

Aztán egyszerre kiegyenesedett s hirtelen megfordult, hogy fehér fodrai meglibbentek. Aztán szaporán az ajtónak indult és kisietett az esőbe. Künn szakadt a víz.

Hová? hová fusson? Halottas fehér köntöse egy percz alatt átázott s sovány testéhez tapadt.

A templom előtt egy szenes székely szekér döcögött csendesen. Katicza szólani akart neki, de érezte, hogy sikoltani fog; a torkához kapott hát, hogy elfojtsa. Csak intett a székelynek.

A tömzsi ember kaczagva nézett rá.

- Ide tetszik felülni ténsasszony? - kérdezte gonosz arczczal. - Nem tanácslom, mert a szénpor bemázolja a habitusát.

Katicza hangtalanul lépett fel a felhérczre.

Vége... vége mindennek, már nem maradt semmi a világon. Még az álomnak is vége... vége van.

A szenes székely gonoszkodó arczczal megcsapkodta a lovacskákat. A szekér a köves uton nagyokat döczczent; a szénpor felszállt. A búcsusok a sátrak alól kaczagva nézték.

S aztán így emelkedtek fel a hegyen. Az eső csapkodott. A bikkesben szél szaladt át s hozzá verte kegyetlenül a lombokat a fehér, vén leány arczához. Fekete vonalak támadtak képén.

A székely megütődve nézte meg.

- Ej! édes asszonyság, ez a csuf idő beteggé teszi..

Oda se neki.

De, mert a nézése olyan dúlt volt s mert az eső szakadt, a székely kivette kék nagy, babos zsebbevalóját s ráterítette a vén leány őszülő fejére. Valami leli, mert reszket a szerencsétlen. Katicza nem is tudott róla.

A hegy aljában már mosolygott ismét az ég, illatok szállongtak a virágos mezőn. Madarak csippentek fel.

Aztán beértek a városba s a kis bolt ajtaja előtt állottak meg.

Katicza belépett.

- Vége... rebegte. Ez volt az egyetlen szó. Aztán lehullott szüzi ágyára.

A BIRTYÓKA.

Gyergyóból került közénk egy szelid, jó fiu, akit Dulbuk Vilmosnak hívtak. Szép fehér arczu, szénfekete haju, szemérmes, ábrándozó örmény legényke volt. Buzgó katolikus faluból jött, ahol a legelső ember a tisztelendő s ahol egyetlen egy ellenségtől remegnek: az ördögtől.

Nagyon jó tanuló volt, a leczkáját örökösen tudta; kívülről, belülről, betüre. A vásottságnak árnyéka se volt benne. Nem játszott velünk, hanem félrevonult a zajos multságoktól. Még bosszantani se lehetett, mert oly alázatos szelidséggel tért ki előlünk, hogy szégyeltünk keserüséget okozni neki. A piaristák igen szerették őt, - mi csak türtük.

A papoknak ugyancsak volt okuk reá. Mert Vilmos áhítatos, imádkozó fiu volt. Ő külön oltár elé térdelt, ha mi a padokban ültünk, ottan-ottan taszigálódva. A bőjtöket megtartotta hüen és gyónt minduntalan, hogy rendben legyen a lelkiismeretével. Oly mértékletes volt, hogy ha valami netán izes falat került a konviktus asztalára, Vilmos szájához vitte a finom falatot, aztán felnézett az égre s letette a villáját, eltolva a tányért.

Bizonyosnak látszott, hogy pap lesz... de még se lett az.

Csak a női incselkedésekkel szemben volt Vilmos igen szilárd. Az édes anyjának megcsókolta a kezét, de leánytestvérének az ajakát már nem, még a bucsuzáskor sem. Az élő veszedelem a földön a nő... a vérforraló.

Különben, hogy valaki megkísérteni akarta volna, azt ma sem képzelem. Nagyon esetlen volt Vilmos az ő hosszudereku magyarkájában, amely ruhadarab rendeltetése szerint fekete kellett volna, hogy legyen, de nem volt az, hanem hol zöldes, hol vörös. És hegyesorru csizmáit is a gyergyai mester szabta s csárdás kalapjainak párját azóta se láttam. Nagyon szegény volt a Vilmos anyja, akitől nem telt jobb holmira.

A nyolcadik iskolában Vilmos preczeptorságot kapott, ahonnan valamicskét szerezzen a nélkülözhetetlenekre.

A papok betették Vilmost egy gazdag fogadóshoz, hogy haszontalan fiacskáját tanítsa; s hogy rendbe tarthassa a vásott kölyköt, oda kellett költöznie.

Egy égetni való parázsszemű kis fruska fogadta Vilmost a korcsmáros házában:

- Maga akar tanítani minket?

Szégyenlősen felelt:

- Nem. A fiucskát fogom tanítani.

- Hát mit is tanulhatnék én, magától?

Ez az »én« egy kitanult perszóna vala. Oly apró lábacska (csoda, hogy birta!), fehér kis kezű, igen arányos testű, fekete szemű leány volt s az egész oly könnyű személyke, hogy a szárnyas madárára emlékeztette az embert. A mesterségére nézve olyan félig házikisasszony, félig pincérnő-féle volt. Fizetést kapott, de úgy parancsolgatott, mint egy urnő. A fiucskát ő öltöztette s a vendégeket (ugy dörzsölődött hozzájuk, mint egy macska) szolgálta ki.

E kaczer perszonáról különben e történetben kevés szó lesz, óh! legyenek önök nyugodtak, szemérmes, tiszta olvasók!

- Hol lakik az a gazember kecske, aki magára ruhát szab? kérdezte Vilmostól, ha lehetetlen magyarkáját látta. A csizmáit melyik csavargótól örökölte? Így incselkedett Vilmostal; keserítve őt.

Máskor így gyötörte:

- Jó-e a lelkiismerete? mert nem mer a szemembe nézni. S ha Vilmos a földre szegezte tekintetét, félvállról odadobta: »pedig szép szemei volnának« - s azzal elszaladt. Vilmos majd elsüllyedt szégyenében.

A korcsmáros kölyke egy izben eltörte a lábszárát. Ágyba került s nagyon nyögött. A fruska napközben ápolgatta a kölyköt, míg Vilmos az iskolába járt, de este, mikor vendégekkel telt meg az ivó, a leány a korcsmában sürgött-forgott, Vilmos viszont a beteg mellett imádkozott. A leány (Cziczának hívták; Katiból kényeztetve) néha felszaladt, megsimogatta a gyermek arczát s nagy frissibe megczirógatta, megveregette a Vilmos képét is.

- No nem eszem meg, nevetett a piruló legényre s azzal visszaszaladt.

Vilmos imádkozott volna tovább is, de (hiszen önök, akik fiatalok voltak, tudják) szórakozott lett e simogatásra s ahelyett, hogy tovább dicsérte volna az Urat, mind azt az egerjárásra hasonló neszt ügyelte, amilyent a Czicza csinált, míg a grádicson föl-fölszaladt. Nagyon bájos volt, anélkül, hogy szép lett volna. Illett neki minden.

Egy ilyen este, amikor elbágyadt Vilmos az éjszakázásban, azt kérdezte tőle Czicza:

- Nem vagyok-e csinos? Mindenki dicsér - hát magának miért nem tetszem? s mért nem mondja, ha csinos vagyok? Ha matuj volna s rám se nézne, érteném. De egy ilyen csinos fiu, hogy nem néz reám? mikor pedig én akarom. Ez földühösíti az embert. Nézzen reám, hallja! Nem formás ez im az arczom? a derekam? Eh! Élhetetlen!

Tán fülemile esdekelt, tán a tücsök czirpelt, tán a sejtelmes sötét, a kerítő éj... ők a hibásak, a bűnösök abban, hogy ez az ártatlan, szegény jó Vilmos másformájú fiu legyen, amilyenné lett - ez estétől fogva.

Mert Vilmos (mily elevenen látom még most is) ennekutána úgy elromlott a nyolcadik osztályban, hogy alig tudtak ráismerni. Készületlenül jött a leczkére, s oly fáradt szempár nézett ki a sápadt fejéből egy jól megkötött lila másli fölött, hogy sirva nézne rá az anyja is... Csak imádkozni tudott még. A mellékoltár előtt a téli reggeli istentiszteleteken ott térdelt, törve a kezeit, leborulva, a homlokát a hideg köig hajtva, s ha mentünk a csöngetyűszóra az iskolába, vörös volt a szeme a sirástól. A professzorok gyöngéd elnézéssel bántak vele, s mi még kevésbé bosszantottuk, bárha kegyetlen gyermekek voltunk. Mert Vilmos oly kimerült volt, mint az a cserebogár, amiből malmot szoktunk csinálni, amikor már halálra válva alig vergődött.

Tavasz végén az írásbelieket csináltuk az az érettségire. A magyar dolgozatra ezt kellett kidolgozni, hogy: »a munka nemesít«. Vilmos tehetetlenül rágt a penna nyelét. Egy árva gondolata se volt. Vette a kalapját s kiment. A professzor rászólt. Vilmos oly esdeklően nézett rá, hogy megsajnáltuk.

- Nagyon fáradt vagyok - ennyit mondott...

Mert akkor reggel nagybetegen hagyta odahaza Cziczát. Nála járt az esze, amíg dolgoznia kellett volna. Mire hazaért, csak alig suttogott a tökéletlen leányzó.

- A *gyermeket* a bölcsőben el ne hagyd - tördelte, úgy felejtse el tégedet a nagy Isten, amint te elhagysz ötöt... Már végem van. De megvártalak, hogy még egyszer beszéljek veled s reád bizzam a gyermekünket.

Nagyon erőlködött. A maga akaratából élt, hogy még egyszer beszélhessen Vilmostal. Valami száraz, határozott, parancsoló, bárha tompa hangon beszélt:

- Számon tartom a másvilágon: mit teszel a gyermekünkkel? Engemet felejts el és ő se... ő se... tudjon rólam. Jó. De a gyermekért te élj és érette dolgozzál. Becsületes leány legyen. Tanítsd meg imádkozni, amit én... én... én - honnan tudjak én?

Aztán összecsukódott a szeme, mint a déliglító kelyhe, ha a nap fénye rátüz.

Az érettségi persze kutba esett.

Hiszen a veres leányka rivalgott a bölcsőben. Mindenféle szalagok voltak a főkötőjén, és a bölcső takarója tiszta rózsaszínű selyem volt, és a pólyakötője stikkelt - de egy falat kenyérre valója sem volt. A korcsmáros temettette el és annyi sok cifra leány ment a temetésére sirva, - de a csecsemőnek senkije se volt a világon.

Még egy-két napig ott nyávogott a korcsmárosnál, aztán egy közeli falusi parasztasszony elvitte dajkálásba. A korcsmáros fogadta. Vilmos nagyon szégyelte őt.

Még a temetésen se volt ott Vilmos, hanem a menetet messziről kísérte, hogy amint a temetőből visszatértek, a cifra leányokkal, szembe ment. Egy kövér, nagymellű hölgy féloldaloslag ránézett s hangosan így szólt a társának, Vilmosra mutatva:

- Ez a becsstelen *az*, látod, *most* jött...

Vilmos úgy tett, mintha nem is hallotta volna, egy közönyös sétáló himbáló járásával haladt odább. De a temetőkert ajtajánál görcsös sirásba kezdett, amikor már senki se látta.

A gyermeket minden nap meglátogatta. Hajnalban kelt föl s ment ki a közeli faluba, s mire fölébredt a város, visszatért.

A gyermek hitvány semmiség vala. Nem is sirt valami nagyon, csak nyöszörgött s álmos kis macskaszemeivel alig pislogott ki a világba, ránczos kezecskéi máslis reklijében alig mozdultak meg.

Azonban tán valaki sugta a gyermeknek - (oly száj, amelynek hangját meg se érti senki az élővilágon más a fonnyadt csecsemőn kívül) egy nap megfogta a Vilmos ujját, amint a keze a bölcsőn pihent. Megfogta érezhetően. - Vilmos igen ostobán nézett a gyermekre s mikor az ujját eleresztette, annyit dörzsölte a nadrágjához, hogy piros lett egészen. Az uton amig hazatért is, mind külön tartotta ezt az ujját a többiektől s a levegőbe beszélt a senkinek, értelmetlenül, mint egy bolond.

- Nem hagylak el... nem, nem. Mintha vásárt csapott volna velem. Kezet adott. Gilt. Áll a vásár. Én megtartom.

Az a kis diák, aki még soha semmit se akart, szegődést így csinált a névtelen csecsemővel s valami egészen szokatlan melegség melegítette meg. Férfiasabbnak, erősebbnek érezte magát. A gyermek megfogta az ujját!... Nincs kihez támaszkodjék? Jó! Ne félj! Dulbuk Vilmos nem hagy el tégedet.

Az anyjára némi tartózkodással gondolt, azt hiszem, egy kissé félt tőle. Önkéntelenül meghajolt előtte. S bárha majd megfuladt a gyönyörben, ha köntösének fodrához ért is, nem vágyott utána, ha nem látta. De a gyermek, más... A szívét kitárta előtte. A csecsemőre gondolt; akármit csinált, róla álmodozott; a nyöszörgését, őt hallja. Egy élő lélek... meleg kis test, félénk, fátyolozott apró szemek, száj, mely édes szóval fogja *őt* hívni... Ah! nincs hozzá fogható kincs több e földi világon.

Bátran érte nekiment Vilmos az életnek. Neki buzdukt: vivni érte bármi veszedelemmel szemben. A legalacsonyabb munka érette könnyű és kedves. Érette törődni, nőni érette: - a gyermekért, ki erővel megfogta az ujját. Nem hagyja el!

Vilmos megkopogtatott érte minden ajtót. Czégéreket festett külvárosi boltosoknak; egész éjszakákon át másolt a prókátoroknak és leveleket irt a szerelmes cselédeknek virágos levélpapírosokra.

Akkor a Sors meglátta ezt a verejtekező ficzkót... meglátta és rácsapott.

Egy hajnalban, amint kifutott Vilmos a falucskára, hogy megsimogassa a gyermek vézna arcocskáját, a gyermek fel se pillantott s ránczos kezecskéje tehetetlenül csüngött le a párnáról.

- Oda van, mondta a dajka.

- Oda?... Mit mond?

Reácsapott s felrázta. A gyermek fáradtan felpislantott, lehunyta szemeinek hitvány takaróját, amely olyan volt, mint egy füledt rózsaszírom.

- Mit akarsz? mit? kiáltott reá.

- Megöli őt...

A gyermek tehetetlenül pihegett, hang nélkül tátotta a száját, mint egy verébfióka, amelyet a fészkéből valami rossz gyerek kivert a rögös földre.

Akkor ott ült mellette Vilmos egy harapás, egy ital víz nélkül estig, hogy meghidegedett az apróság, hazamenve az uton az erdőben, amint felszökkent nagyfényesen a csillag, felfenygetett az égre:

- Te kegyetlen, rettenetes, én megtagadlak ott fenn, ki trónolsz. Hát kellett-e neked ez ártatlan? Irigyelted tőlem? Te borzasztó. És itt hagysz engemet már egyedül, egyes-egyedül... Jaj.

És öklét rázva, ordított mint egy farkas, amelyen halálos sebet vert a golyó.

Sötétben, amint haza ért, a régi gazdájának a korcsmájában hangosan énekeltek. Vilmos betért. Berugta az ajtót keményen s lecsapta magát egy asztal mellé... Az öklére hajtotta a fejét és ivott.

Másnap is oda tért. És így tett azután is. Egy hét múlva megcsókolta a cigányokat és énekelt a muzsikájuk után. Ha hozzászólt valaki, parasztoskodott. Szemtelen, kötekedő lett s valami verekedésbe elegyedve egyszer, a városszolgák bevitték a tömlöczbe.

Aztán ezt az életet nagyon megszokta.

Ki se szokott belőle soha...

*

Birtyókának hívják nálunk azt a tökéletlen szilvát, amelyet valami nagy nyavalya bántott bingyó korában s megsárgulva, összetöpörödve hull le... Olyan a formája, amilyen a szilva... van magva, formája, de kicsinek marad és kicsi, izetlen, rossz.

Igy hullott le Dulbuk Vilmos, mint a birtyóka.

ELKÉSETT.

Mimi néni soha se volt szép, de mégis annyi sikert aratott, a mennyit csak akart. Ügyes, kíváncsi volt. Kissé darabos az arcza, húsos az ajaka, a szemei nagyok; de a bálban, a nyers női test-tárlaton feltűnést keltett a karjaival, mellével, vállaival. Melegség, szilajság áradt belőle; ingerlő alattomosággal tudott mosolyogni, s ha kaczagott, rebegtek az orrczimpái. Hangosan beszélt, szélesen gesztikulált s erősen lépett. De érdekesen tudott suttozni s ha tánczolt, repült, mint a madár.

Az ura sokkal öregebb volt mint ő: a becsületes, jámbor Gergely bácsi. Mily jó és csendes-ségszerető volt! A feleségét csodálta. Így szólt hozzá: »Enni való vagy!« ha szépen felpiperázta magát, mikor az utcára készült, kedvtelve úgy csettintett, mintha egy kövér bárány farktő darabot vinne a szájához. Ő sohase haragudott; gyomrával, lelkiismeretével rendben volt s ezek mián igen nehéz s lusta lett. Pipált, kontemplált, szunyókált, sokat imádkozott, így töltve a napokat.

Szerette, ha a felesége társaságot gyűjtött, hogy a tökéletessége annál inkább kitűnjék. Mimi válogatott formátlan fehérepekkel barátkozott, az igaz. Trónolt közöttük s büszkélkedhetett vele a bácsi. Ilyenkor sok édességeket ettek uzsonára, a miket a bácsi felettébb kedvelt. Ideális finom vacsorákat ettek, ha valami előkelő vendég látogatta Mimit. Ilyenkor a kapu előtt sétifikált Gergely bácsi, hogy elhessegetse a netán alacsonyabb állású vendégeket. »Ne menjünk be - így szólt, - mert a báró ur mulat a feleségemmel; ne zavarjuk őtet!« Mikor teljesen besötétedett, persze behívták a vacsorára Gergely bácsit s jól lakoztak.

Egy bálban (mily bódító volt Mimi! nagy rózsával hullámos erős fekete hajában, mályvaszín selyem köntösbe beleszorítva pompás testét) ismerkedtek meg Bekével a finánczczal. Ez urat akkoriban tették át hozzánk s nagy kedveltségre tett szert hamarosan e gavallérfajta, vadász, tánczoló, jó mulató ember. A haja már gyérecske volt, de még hajlós a dereka s a dreisrittet nagyszerűen tánczolta. »Lefestetni való vagytok«, így kedveskedett Gergely bácsi a feleségének. Ők többnyire egymással is tánczoltak, a publikum pedig megtapsolta őket.

Hamarosan összebarátkoztak. Nagyon illettek egymáshoz. Nap nap után együtt töltötték az estéket.

Igazi jó pajtások lettek s Gergely bácsit mindketten kényeztették, megfogták a kezeit kétfelől s szentírásnak vették, a mit mondott. A jó vacsorákon figyelemmel őt traktálták, a legzsirosabb falatokat az ő tányérára rakva. Igaz, Mimi egyebekben kissé megszorította a háztartást, mert több költséget igényelt a kedves új barátság, de ha jött Beke, az asztalon volt mindaz, mi szemnek, szájnak kedves vala s ilyenkor Gergely bácsit mindig odahívták. Tehát a bácsi igen örvendett a kedves vendégnek, sőt ha netán egy-két napig kimaradt (tisztá rut önzésből), fölkereste: »Elkerült minket barátom uram? igen nélkülöztük.« És ekkor Beke ott töltötte az estét. Mimi megölelte a Gergely bácsi fejét a kedvességeért, s oly meglegedetten turbékoltak Bekével egy szögeletben, hogy azt öröm volt látni. És természetesen nagyon finom vacsorát ettek.

Eleinte persze nálunk mindenféle gonoszságokat gondoltak e barátságról (tán mondtak is), de később megszokták. Ám a bácsit, e jó embert, nem bántották. Soha sem szóval, sem tekintettel nem kedvetlenítették, sőt némi megkülönböztető gyöngédséggel bántak vele.

Az évelődés oktalanság lett volna is. Mimi is jól tudta: mi illik, mi nem, Gergely sem engedné, hogy botránkoztassa a világot. Még a sétátra se mentek magukra. Mindig velük volt Csókné, a szórtalan, sovány gazdag özvegy, a Mimi testi-lelki jó barátnéja; ők hárman jártak

elül s hátul ballagott a bácsi, nagyon szép társaságot alkotva. Mimi kedves modora bearanyozta természetesen. Csak a rossz akarat találhatott valami kifogásolni valót.

A következő tavaszon azonban némi egyenetlenség furakodott a kis társaság közé. Csókné el-elmaradozott tőlük. Beke is többször kivonta magát a társaságból olyankor, ha Csókné is távol volt. Ennek okát Gergely bácsi semmiképpen sem tudta kieszelni. Kis viták támadtak Mimi és Beke között. Mimi boszúsabb lett, s szótlanul megült tünődve egy helyben, sőt türelmetlen lett Gergely bácsival. Akárhol volt, utban állott; ha szólt, alkalmatlan időben szólt. »Valami hibát találsz bennem?« kérdezte kedvetlenül. »Az ördög veszi észre magát?« így felelt Mimi. Az ördög! Nem jó az Isten ellenfelének ajánlgatni egy kegyes lelket.

Az, hogy »magázta« Mimi, már rossz jel. Ha kedves volt, tegezte a bácsit. Beke napokig is el-elmaradt, s Mimi barátnéja, a sovány Csókné mindenféle szalagokkal, dudorokkal felpiperézve elkocsikázott az ablakuk előtt (ily czifrán még csufabb volt) a nélkül, hogy benézett volna a barátnéjához.

- Az almásszürkék - ennyit szólt Gergely bácsi - a bonyhádi ménesből valók.

Mimi mit se felelt. Később Gergely bácsi, füzvén a beszédet, így zavarta meg a csendet:

- A kocsi Hilberttől való; legalább 800 pengőt adott érte.

Ez ártatlan szókra elkeseredett arczczal elfordult Mimi néni s két kövér csepp bugygyant ki a szemhéja alól.

A bácsi meglátta s elfacsarodott a szive e látványra. Hozzáment s gyöngéden megérintette a Mimi kezét.

- Akarod, hogy kocsit szerezzünk?

Mimi haragosan elkapta a kezét s kitört.

- Mi kell már nekem e világon! Aztán sirva tette utána: S milyen lenne is az a kocsi?

Letörülte a könnyeit s valamikor alkonyatkor ennyit szólt:

- Mi igen szegények vagyunk ahhoz.

Még mindig a kocsin járt az esze. Gergely bácsi megnyugodva így felelt:

- Az igaz. De miért haragszik reám, kedvesem?

Ilyen kedvetlen jelenetek folytak le közöttük. Azelőtt hírből se ismertek effélét. Gergely bácsi sulyosokat sóhajtott s a templomba ballagott. Egyszer a finantz tisztet találta az uton:

- Valami bánata van Miminek.

- Valóban? kérdezte Beke. Nagyon sajnálnám.

Gergely bácsi részvétlennek találta e feleletet s rosszul esett neki. Mily jó vacsorákat evett végig pedig a háládatlan. Mégis kibékült vele, mert este akkor náluk volt s igen örvendtek egymásnak.

Vacsora közben nagyon fölpezsdült a bácsi, s filozofálni kezdett. Az egész világot boldognak szerette volna látni. Egyszer váratlanul rontott Bekére:

- Meg kell házasodni barátom uramnak. Egyedül bolyongni az életet - hát élet ez? Kutya élet. Van-e szebb dolog, ha az embernek van csendes otthona, jól fűtött szobája télen, hűs szobája nyáron, jó felesége s egyéb ilyenfélék.

Beke bölcsnek ítélte Gergely bácsit: »Ez igaz, igaz« mondta mohón. Mimi néni mélyen, sötéten megnézte a tisztet, hogy bele lásson, s hevesen ellene mondott.

- Hát nem vagyok-e én boldog? szavalta lelkesen a bácsi. Mi? Hát cserélnék egy királylallyal...?

Beke tréfára fordította a beszédet.

- Hát mit tegyen az ember, ha már ezt az egy hölgyet elvette a bátyám?

És érzelmesen rebegeve sóhajtott. Arra elhallgattak úgy, hogy csak későre melegedtek a beszélgetésbe. Jól belehaladtak az éjbe, mikor elváltak.

- Én hívtam ide a barátunkat, mondta Miminek reggel.

- Hát nem magától keresett föl minket?

Ez estével elmúltak a nyugodalmas napok. Gergely valamiért alkalmatlan lett, utbanálló lett Mimi előtt. Ezt érezte is vele. Mit sem tehetett a bácsi, hogy balul ne essék ki. Miért vajjon? Ő, a megelégedett, jó lelkiismeretű ember szorongva érezte, hogy valami fojtós levegő nehezedett a ház tájkára. Csak nem Beke bősztette föl Mimit a bácsira? De miért tenné Istenem! A bácsi busult. Jó igyekezetét visszautasították. Az étvágya egészen elveszett. S az imádságban szórakozott lett, »uh« kiáltott föl s keresztet vetett, hogy elűzze az ördögöt. Erőltetett tréfáit meg sem mosolyogta Mimi s ha egy cserép virágot vagy valami piperefélét hozott, alig nézte meg.

Egyszer a Csókné drága kocsijában Bekét látta meg Mimi s így sziszegett:

- A szemtelen.

Aztán a bácsihoz fordult élesen:

- Maga ajánlgatta neki, hogy házasodjék meg. Még megfogadja a maga szavait. Van valami províziója ebben az üzletben?

- Rosszul tettem? kérdezte szeliden.

Azon napon emésztette Mimi a jámbor férfit. Prófétának nevezte, ki jövendöl előre; aztán számárnak csufolta. A szuszogása is izgatta a vacsorán, s fölkelte az asztaltól. »Vén léteire áll be kerítőnek? Nem szégyenli?« A bácsi szájából kifordult a falat. Akkor rákiáltott:

- Egyék, igyék... úgy se egyébre való. - Aztán a kés nyikorgására felsikoltott. Így gyötörte a szegény bácsit.

- Valamivel megbántottalak? rebege aggodalmaskodva s melléje ment. Az asszony haragosan felugrott s bezárkózott a szobájába.

A tavasz nagy lucskot hozott. Az ibolya szintelen, bágyadt s illattalan lett. A napot csak vendégül tisztelhatték egyszer-máskor. Husvét másodnapján a prédikáció végén a templomban kihirdették Bekét a sovány özvegygel.

Ah, mily rosszkedvű ebéd volt azon szent ünnepen! Gergely bácsi nem mert előállani a hirrel Miminek. Nem tudta, hogy miért kell azt eltitkolni? de nem volt bátorsága hozzá. Érezte, hogy felháborítaná Mimit. Kissé fojtogatta a torkát az egész dolog, de elnyomta a rossz érzését.

Mert ő mindig a nyugalmat szerette. Ha csak pletykát mondott neki valaki, így szólt: »Ne hidd a csuf történetet, a mi nem is igaz.« »De láttam« felelte a hirthozó. »A szemed csalt meg tégedet, szegény«.

Az ünnep harmadik napján viszont kihirdették Bekét. Mimi nem ment ki az ebédhez.

- Valaki megmondta neki, morogta busan a bácsi s leverten lógatta nagy fejét. Annyi dologtalan fecsegő van a világon.

Mert délután se jött ki a szobájából (előbb kopogtatva szépen), be akart menni. Azonban be volt zárva. Ez okon leült az ajtó előtt s mindenféle együgyű szavakkal kérezkodott be. Az óra csuful ketyegett a csendességben, az eső zuhogott kinn. Azon helyben elaludt csendesen a szintelen egyhangu zakatolásra, fejét az ajtóféltre támasztva.

Estére kilépett Mimi. Valósággal meg volt vénülve. A szeme s az ajaka ki volt dagadva. Egy puha hálókabátban, csoszogóval a lábán lépett ki. Az arcyszíne egészen fakó volt.

- A fejem fáj... így szólt törődötten.

- Mert üres a gyomrod, szívem, azért fáj a fejed.

Mimi leroskadt a diványra.

- Valami rossz hirt hallottál? kérdezte későn.

Mimi úgy tett, mintha nem is hallotta volna. Tehát csendesen megismételte:

- Valaki rossz hirt hozott neked?

- Ki hozzon?

- Valaki megháborította a nyugalmadat.

Akkor minden ok nélkül kitört Mimi.

- Kémeled engemet? Mit halljak? Miféle hírről beszélsz nekem, a mivel megháborított volna valaki? Miért kérdezed?

Aztán neki keseredve hangosan reá kiáltott:

- Kémeled engemet? Szeretőim vannak? Azokért busulok? Hol vannak? Add ide őket hamar. Melletted nélkülözöm a szeretőket. Mi után tapogatózol?

S fölemelkedett s a bácsi elé toppant.

- Mert rabod vagyok, ugy-e. Zárj be, hogy ne lássak senkit, ne halljak semmit. Ugyis tömlöcz-be tartasz, a honnan nincsen menekedés. Megvettél az oltár előtt. Mert szegény voltam. Hát őrzöl...

- Nem lelke, nem, én lelke! - dadogta ijedten a bácsi.

- Mondd még egyszer a szemembe. Csapj el, ha meguntál. Már nem is kellek senkinek, ne félj. A fiatalságom elhervadt melletted, már dobj ki a szemétre. Nem kellek senkinek se, ne félj.

S efféle oktalan beszédek között úgy zokogott, hogy kövér teste hintázott bele. Kapkodott a levegő után, aztán az oldalához szorította mind a két kezét. A görcs meggörbítette harczrakészen fölágaskodott termetét.

A bácsi lehajtotta a fejét a káromlásra. Mintha vihar zugna át őszbe borult feje fölött, összehúzódott ijedtében.

A nehéz csendet későn beteges panaszos hang szakította meg:

- Nem is hirdetik ki többet. Dispenzációt kaptak s holnap esküsznek. Az Isten nincsen az égben.

Gergely bácsi a sötétben keresztet vetett s rebegve mondta:

- Isten van az égben.

Ez nem úgy hangzott, mintha vallaná az ő Urát, de mintha az Igazságtevőt hívná.

Többet nem is szóltak azon este. Nem is tudott volna az ő párjához közeledni. A feje zugott. Keserű izzel telt meg a szája s a melegség kiütött az egész testén. A kezét dörzsölte a nadrágjához. Meg volt zavarodva. Hát ő utban volt örökké? Ő tömlöctartó volt?

Miért mérte rá ezt az Ég? A fején ezer emlék száguldott át... Legénykorában dévajkodott a paraszt fehérnépekkel, megcsipkedve őket... A boltjában megcsalt egy kelengyét vásárló menyasszonyt. Visszaadta neki... Részegeskedett a vásárokon... A gyónószékben elhazudta a csufabb bűneit... A lakodalma, ah, mily szépséges volt... Mint a tiszta harmat, oly üdítő és ragyogó volt a fényes szemü Mimi... Akkor gögös volt rá... Egyszer nagypénteken bűnös vágygyal csókolgatta meg patyolat testét... Mint irigyelték tőle... Mily gyönyörű volt mályvaszínű köntösében, az anyja igaz gyöngyeivel kövér nyakán...

Megtörölte a homlokát és lenyelte az epeizet a szájában.

Valami nehéz káromkodás fakadt ki az ajakán. Mindenféle haszontalansággal telt meg az agya. Összevissza semmi szó; ételek ize; kis gyermekkorából való, kereszt előtt mondott imádságok; piczkázó versikék nagy elevenséggel, világossággal keltek föl az agyában s úgy jártak-keltek összevissza a fülében s a szeme előtt, mintha apró villámlások játszadoznának feje fölött. Aztán valamikor elhomályosodott mindez benne s reggel felé leejtette a karjait s lecsuszott csendesen a székéről.

Valaki az ágyába fektette. Ő azt mind tudta. Valamit mondott Gergely bácsi. Azt nem értették meg. Azt ő ismételte; még sem értették meg. Tízszer kiabálta el. Még sem értették meg. Ezt akarta megkérdezni: »Nem értetek engemet?« Mind csodálkozva néztek reá. Azután belefáradt a küzködésbe, megadta magát csöndesen.

Ama napon esküdt Beke, a fináncz, a keszeg Csóknéval. S lásd! e napon csak úgy fölült az égboltra nagy nyájasan a nap, mint máskor.

A doktor megfogta a kezét. A bácsi elmagyarázta neki az egész dolgot: »Sehol sem fáj, higgye el neki! csak fáradt egy kissé.« Habarta, habarta sokszor egymásután, de ki értse meg őt!

Valamikor délfelé járt az idő. Annyian voltak a szobában. Kiabált, hogy hagyják magára. Tán nem is volt más bent, csak Mimi asszony magában.

...Akkor érkeztek bizonyosan a templomba a vőlegény s a menyasszony. A kezüket összekötözte a pap a stolával, s arany karikák koppantak meg az ezüst tálczán.

És Mimi asszony az arcát hozzá szorította az öreg ember kifényesedett homlokához és mintha így szólna:

- Ne menj el, te jó, ne hagyj el te türelmes, áldott jó ember engemet egyes-egyedül ezen a világon. Mit csináljak most már, ha meghalsz? A míg másé lehettem volna, hozzád fűzött a sors; mikor elengednél, nem lehetek a másé.

Mindezt tán mondta, tán meghallotta a bácsi, vagy tán ugyanazon gondolat suhintotta meg mindkettejüket egy időben, - mert Gergely bácsi felszegezte merőn a szemeit az ég felé, mintha feleletet mondana a feleségének.

»A SZIGETVÁRI VÉRTANUK.«

A terménytárlat igen dús volt abban az esztendőben, kivált a kerti vetemények pompásan fejlődtek. A paradicsomról egyenesen verset lehetett volna írni; a káposzta pedig oly tömött, fehér és hatalmas volt, hogy az ember nyersen szeretett volna beleharapni. Retket, czéklát annyit küldtek a szászok, hogy garmadába kellett a földre helyezni. A körte, alma tányérokban mosolyogtak az asztalokon s a rózsaszínnel belehelt hamvas őszi baraczk versenyezett szép lánykák orczájával. Néhány kertész rózsafákat küldött, illatos, szépséges virágot, megtöltve a terem egyik szegletét. A másik szegletbe a védőasszony emelvénye mellett annyi nagylevelű rongyos filodendromot állítottak, hogy pompás sátrat alkotott fölötte.

Ebben az esztendőben néhány festmény is emelte a tárlatot. Mükedvelő kisasszonyok küldtek csendélet-képeket, görögdinnyével, czukorpikszissel s efajta holmiból összeállítva.

A főhelyen egy történelmi kép lógott, mely a szigetvári vértanuk kirohanását ábrázolta. E kép helyi vonatkozásúnak volt mondható. A művész ugyanis ide való polgárok arcát festette a hősök testére. Jól meg lehetett ismerni a jól táplált mészárost, a mint karddal a kezében rohant ki a vár kapuján. A két kapitány: a tüzoltóparancsnok és a »zöld kutya« iparkodtak a tar pogányra. A törökök sem voltak valami vedlett nép. Egy ádáz béget a végrehajtó ábrázolt, s a basa lófarkát a szabó czéhmester lobogtatta. A kapuból kiomló hősök mögött ide való egészséges szépségek jöttek átszellemült arczokkal.

A tárlat látogatói csak egy-egy oldalvást való tekintettel mentek el a kép mellett, jóakaró mosolylyal. Tréfának megjárja.

Nagy zaj, zavar volt. Az egyik teremben buffet volt, ott diszkrétül koczcintottak, a rendező bizottságért és a saját egészségükért lelkesen, s a jó célért.

A közönség késő délután gyűlt meg erősen. Akkor jött a polgármester gyöngye vérszegény sáppadt leányával, Ellával; a patikárius, e tekintélyes hatalmas testű férfiú; a tanácsosok s minden fajta igazgatók.

A védőasszony leereszkedőleg fogadta a polgármester bókolását, a közönség pedig sováron szivta be az elismerő szót.

Pompás illat lengett. A rendező két fehérrózsabimbót nyújtott át a polgármester leányának. Igen megilletődött volt a hangulat az ünnepies perczben. Kezeket szorongattak s megmelegedtek az arczok.

A mint körüljártak a teremben, a patikárius a tömegben egy hangos »ah«-t mondott. Ő ugyan a tárlat egyik rendezője volt, de úgy látta helyesnek, hogy a »Szigetvári vértanuk« képe előtt egy csodálkozó ígét ejtsen ki most. A műértő föllelkesedése volt ez. Minden szem feléje fordult.

»Ah!« Mindenek a derék férfiúval nyomultak a nagy kép felé. A polgármester is figyelmes lett.

- E kép igen szép, így szólt. Ekkor mindenki észrevette a festményt. Mindenki megösmerte a hősöket. Csakhogy meg nem szólaltak magyarok és törökök egyképen. Egész tolongás támadt a kép előtt. A buffetből is kiszállingáltak az ivók.

- Nagyon szép, mondta mindenki. A hölgyek előre mentek, hogy jobban lássák. A patikárius két ujját karikába fogva kedvtelve szólt:

- A levegő nagyszerű.

- A hűség... mondták mások.

- A hűség másodrangu; a hangulat a lényeges.

Valaki hibát talál egy lóban. A patikárius kicsinylőleg nézte meg.

- Az eleven élet az, a mi leköti a műértőt.

És magyarázni kezdett arról, a mi a képet képpé teszi.

- A ráma is helyi munka, - mondta valaki.

A polgármester fölmelegedve így szólt hangosabban:

- Ki festette e művet?

Az érdeklődés tetőpontra emelkedett. A patikárius a helyzet magaslatán állott. A hirtelen beállt csendben, az asztalok mellett lézengő népek lábujjhegyen közeledtek a csoporthoz.

- Spaller Károly, kiáltott hívólag valaki s tiz más hang követte: »Spaller, Spaller.« Mindenki kutatva nézett körül a terem zugaiban. »Spaller, Spaller.« A művész nevét mindenki ismerte. A közönségnek nagylelkű és elismerő kedve kerekedett. »Spaller, Spaller« némelyek utána szaladtak. Valaki az előszobából egy nyurga sovány legénykét hozott be.

- Éljen, kiáltott.

Erre mindenki éljenzett. A legényke felpirult a homlokáig. Igen esetlen volt. A fekete ruha csak úgy lógott rajta. Utat nyitottak neki a képéig. Némelyek gyöngéden megérintették s meleg, beczegető igék keltek halkan az ajkakon. A polgármester megütögette a legényke szűk vállát:

- Kedves barátom, így szólt elváltoztatott öblös torokhangon, az elismerés pálmáját nyujtom magam és városom nevében. Műve valóban meglepő s a ki dicsőséget hoz városomra, az mindnyájunk barátja.

Valaki ismét éljént kiáltott. A terem visszazengte.

Az ünnepelt hangtalan szókat rebegett. Mindenki meg volt hatva. A kis Ella átnyujtotta a két rózsza bimbáját. Arcza kipirult s a szeme ragyogott. Erre némelyek tapsoltak.

Akkor a beszélgetés általános lett. A képen szereplő férfiakról mindenki tudott valamit. A hősokeket csak per Marczi, Laczi s Jóska emlegették. »Pistának derogált, hogy csak bégnek fesse Spaller«, »Geczi csak úgy egyezett bele a lefestésbe, ha az orrát egyenesebbire szabja«, »a plébánus egyszerően megtiltotta, hogy őt francziskanus csuhába öltöztesse.«

Maga Spaller megzavarva, megilletődve mosolygott minden oldalra. A polgármester leereszkedőleg állott szóba a festővel. Kikérdezte, hol tanult? Mi a célja? Hol telepedik le? Asztalos legényről szólt (a Spaller apja is asztalos), ki világhírt szerzett az ecsetével; sőt királyról, ki a festő pemzlijét vette föl a földről. A művészet nagy, mindenható.

A patikárius, érezve, hogy ismét háttérbe szorul, egy nagy gondolattal lépett elé hát:

- Magyar ember áldomást ül, ha ünnepel. Azt indítványozom, vonuljunk a buffetbe, hogy derék barátunk egészségére koczczinthassunk...

Ezt mindenki helyeselte. A polgármester karonfogta Spallert s előre ment. A publikum követte. A kis Ellát ültették a művész mellé. Asztalfőn a védőasszony s a polgármester foglaltak helyet. Az alkonyat aranyos fénye himbált a füstös levegőn még, de azért felgyújtották a sápadt lángu gyertyákat. A tárlat jóformán kiürült.

A kis Ella ártatlanul kérdezte:

- Nagyon nehéz festeni?

Spaller halkan mondta:

- Könnyűség és gyönyörűség, ha egy bájos arcot fest le az ember.

A feleletet igen vonatkozás-teljesnek találta, s az arcza elpirult. A kis leánynak tetszett, hogy halkan beszélgethet az ünnepelttel.

A patikárius tosztot mondott az élet legutolsó határáig éltetve »tisztelt barátját.« Mindenki kocczintott és mohón ittak.

Spaller csak ekkor nyitotta ki összeszorított markát s a két, a melegben megáporodott rózsabimbót érzékeny tekintettel megnézve, a gomblyukába tűzte s vakmerően kérdezte Ellától:

- Nem engedné meg, hogy lefessek?

A védőasszony maga nyújtott át Spallernek egy igen szép baraczkot. A festő megrészegetve a dicsőségtől, felajánlta a gyümölcsöt a polgármester leányának.

Ella mosolyogva vette át és eltette.

Ekkor cigányzene csengett fel. Kinn a teremben ünnep kezdődött. A díjakat kellett ez időben kiosztani. A védőasszony asztalt bontott s nagy zugással vonultak mind ki. A polgármester karon fogta a leányát. A patikárius a tanácsosokkal valami rendkívül nagy sütőtök csodálatába merültek. Az iparosok az urak után nyomultak, csak egy pár idősebb asszonyság maradt a festő mellett csöndesen tudakozódva, »mit mondott Ella?« »mit a polgármester?«

A csendes tóba vetett kötől felcsapódó vizhullám így simul el, mind nagyobb, de lágyabb karikákat csinálva a nyugalmas part felé haladva.

*

A következő nap csak olyan szürke volt, mint más nap. Szekerek döcögtek, pereczesek sipoltak, cselédnépek vihogtak a kut mellett.

A Spaller ágya mellett két rózsabimbó halódott egy csorba pohárban. A tánczó napfény incselkedett vele. Behunyta a szemét Spaller és látott; a szinehagyott paplan alá bujt és hallott. Okvetetlenül történni fog valami rendkívüli. Nem tudta, hogy: mi? De valami.

Uj élet virradt rá. Rózsaszínü körülötte az egész világ. A vére szilajul keringett az ereiben. Mi fog történni? Egyszerre ismert ember lett. Észre sem vették eddig. Vége annak. Mindeneknek tudnia kell, hogy Spaller van.

A kis Ella arcza vele szárnyalt a testetlen álmokkal. Nedves, fénylő szemekkel nézett az Ella rózsabimbóira.

Spaller egy fotografus mellett tanult. Egy nagyralátó fotografus mellett, a ki mindig »alkotott« valahányszor a gép elé ültetett valakit s nagyra volt a mesterségével. Teméntelen sokat kinlódott Spaller. Észre sem vették. Az a »Szigetvári vértanuk« isteni gondolat volt.

Fölkelt és nagy gonddal öltözködött föl.

Az utcán részvétlenül mentek el mellette az emberek. Tán nem voltak ott az este a tárlaton.

Spaller csendesen, bizonyos méltósággal ment a piacra. Némi tartózkodással köszönt az ajtóba álló kereskedőknek. Ah! csak úgy fogadták, mint egyébkor. Egy hüvös biczczenéssel. Bizonyosan ezek sem voltak ott tegnap.

Spaller beleegyeledett a kofasorba. Szerette volna, ha azt hiszik róla, hogy tanulmányoz, a hogy a festők szokták. Egy tejfölös oláh meglökte Spallert a dulakodásban. »Hol a szemed?« - kérdezte a paraszt. Igen bántotta. Ez természetesen nem volt a tárlaton.

A nagy piac közepén savanyu arcú gazdag emberek végezték a rendes reggeli sétájukat. Ezek már láthatták a »Szigetvári vértanukat.« Az egymást unó, rossz gyomru emberek szótlanul ballagtak.

Spaller nagy készséggel köszönt feléjük. Az egyik intett, a többi helyett is, csak királyi hüvösséggel. Ők sem voltak a tárlaton?

A Spaller szíve összeszorult. Igen kellemetlenül érezte magát. A szája íze egészen keserű lett. Megalázottnak érezte magát.

A piac végéről a patikárius hatalmas alakja közeledett feléje, Spaller egyenesen szembe ment. Ez művelt műértő. A nyájas mosolygó férfi bizalmasan rázta feléje a kezét.

- Csak bátran, fiatal ember... Csak előre, barátom... Örvendek...

S aztán sietve otthagyta s a gazdag unatkozókhoz csatlakozott.

Spaller valósággal egyes-egyedül maradt és soha sem érezte inkább a magány súlyát annyi ember között. A jövő-menőknek mind dolguk volt, csak egy tekintetük sem maradt a Spaller részére. Adtak, vettek, siettek, lármáztak; mi közük Istenem! a »Szigetvári vértanuk«-hoz.

Már oszladozni kezdett a reggeli vásár, mikor a polgármester jött le a piacra. A leányát vezette a karján.

Spallernek a kedvetlensége egyszerre elmult. A sápadt előkelő leány láttára édes melegség szaladt át a testén. Ime! Mindjárt megváltozik minden. A rózsabimbók illata megelevenedett az emlékezetében. Ah! semmi sincs a természetben, gyönyörűségben, bájosságban mása a leányarcznak...

A polgármester nyugodt uri lépéssel haladt. Az emberek mindenfelől köszöntötték. Barátsággal viszonzta.

Spaller utána haladt. Sebesen menjen-e el mellettük? gyorsan köszöntse? vagy csendesén ballagva? Tán meg is szólítják. Így tesz. Azonban izgatottságán nem tudott uralkodni. Rohanva haladt el a polgármester mellett. A polgármester gépiesen vette le a kalapját köszönve. A kis Ella tán meg se látta. Másfelé nézett.

A szegeletig mind gyorsabban haladt, úgy, hogy szinte futásba eredt.

Ott megfordult. Nagy elhatározás támadt benne. Visszatér, és megszólítja Ellát... Nem is látott senkit a piacon; minden tagjában reszketett és halálos sáppadtság ömlött el arczán.

Alig birta a lába, a mint közeledett a polgármester felé. Szerencséjére senkivel sem beszélt.

Spaller egész közel ért s megállott.

Köszönni akart. Csak valami rekedt dadogás fakadt fel a torkából.

A polgármester, mintha kutatna az emlékezetében, egy perc múlva szívesen mondta:

- Ah! Tudom, Spaller. A festő? nemde? Valami kérni valója van barátom? A hivatalos órák 9 órakor kezdődik. Szívesen látom barátom, ha valamiben szolgálatára lehetek.

Ella egy összegabalyodott csipkén babrált a mellén. Barátságosan nézett a fiatalemberre.

Aztán csendesén tovább mentek.

Spaller kábult volt, mintha megütötte volna valaki. Aztán megindult ellenkező irányba és a szeme könnyel telt meg.

AZ ÉDES ANYA.

Anna-Máriának utolsó gyermeke volt a fia: Pista. A többi elment a szűkmellű apja után.

Pista igen csinos, gavalléros fiu lett. Mindenki szerette. Lágy bariton hangja volt: az arczsíne sápadt s kék szemeinek nézése méla. Az asszonyok nagyban kényeztették. Szenvedélyes udvarló s élet-halálra czimbora volt.

Az anyja imádta. Az ő kedves halottaiból egy-egy vonás elevenedett meg benne. Sugár termete, kicsapongó kedve, énekes szája az urára emlékeztette; kacagása, epedő, álmatag tekintete a nagy leányára. Multjának minden öröme ujult meg benne s jövőjében volt minden reménysége.

Pista az ő sötétszínű baritonjával egy könnyüvérű kis színésznőcskét szerzett magának, akit Pepinek hívták. Ez léha, aranyos baba volt, aki az életet nagy bálteremnek nézte, ahol állandóan tra-la, tra-la ugrálni kell. Gyönyörű nyaka volt s viselte azt fedetlenül, meg a karjait; a szoknyái pedig úgy röptek a lábcskái körül, mint a pillangók. Szőke, de oly bolondos, lobogó, szenvedélyes volt, mint ha barna lett volna. Pepi, hogy összekerült Pistával, a léha pár dudorászott természetesen eleget, minthogy a hangjuk nagyon összetalált. Valami bús nótát fújtak legtöbbször, igen érzelmesen az »ingadozó nádról«, mely akkorácska volt, mint egy könnyű sóhajtás, de oly szépen énekeltek, hogy az ablakuk alatt megállottak az ácsorgók s nagy lélekzetet vettek, mielőtt tovább ballagtak volna.

Sőt többen belül is kerültek a szobába, előbb a jóbarátok, később az ismerősök is, hogy jobban hallgassák őket, és este és éjjel énekeltek ott, mulattak s erős borokat ittak.

Pista, így elfoglalva a mulatság által, az idejének legnagyobb részét Pepinél töltötte s haza, az édesanyjához csak ritkábban mehetett. Az anyja nagyon busult emiatt és haragudott Pepire.

Néha maga Anna-Mária is elment (az este köpönyegébe beburkolva) a Pepi ablaka alá.

»Ingadozó nádszál,
Hozzám nem hajlottál...«

Ah! Az ura nótája volt ez. Ugy köhögött a szegény ura, oly szivettépő kinnal köhögött, s dúdolta elszintelenedett ajkai közül mégis egy gitár mellett:

»Bár ahhoz légy igaz,
Akit választottál...«

Az öreg asszony elkeseredett, sirt és hazament, várva a fiát haza, hogy rávegye: ne énekelje többé e nótát.

Dehogy tette! Pista bágyadtan, álmosan ért haza valamikor, s mily lelketlenség lett volna ilyenkor kérésekkel emésztetni!

Sőt ilyenkor Anna-Mária házában elcsendesedett minden, akár valami sátoros ünnepen. A néni csoszogót vont s leeresztette a firhangokat. A szolgáló abbahagyta egyéb dolgát s nagy gondban járt egy pálczával, nehogy a kutya vagy a macska zakotát csináljon, míg Pista urfi pihen. Sőt a majorságot betelerelte a pinczegádorba a kötényében egy csomó kővel állva, hogy meghajtsa a kakast, ha háborogni találja.

Aztán, ha ébren heverne Pista: rosszkedvű s szótalán volt ilyenkor. A kényeztetés is terhére volt.

Mégis, ha úgy fordult a dolog, hogy Pista szóba akart volna állani az anyjával, nem tudtak e kis szőke leány miatt úgy beszélni, mint annakelőtte.

Ha így szólt Anna-Mária:

- Az én csókom már nem édes neked - így szólva, Pepire czélt.

Pista így felelt:

- Kedves vagy - de mosogatószagu a réklid, és elfordult tőle.

Igy szólván, ő is Pepire gondolt.

- Azért (izgatottabban folytatta az anya, mert észrevette) utasítod vissza az ölelésemet, mert melegebbekhez szoktál?

- Bogosabb lett (felelt boszankodva Pista) az ujjad, és érdes, mint valami kefe.

Akkor Anna-Mária visszafojtva a bosszuságát, engesztelően kérdezte:

- Tán tehénturós derelyét csinálnék neked, kedves?

De Pista befordult s haragosan mondta:

- Nem kell semmi magától.

Nem kell semmi tőle... Ah! most gyűlölte a tisztátlan szökét, aki miatt elhült az édesanyjától. Aki elcsalta tőle, elbabonázta fehér szoknyaival, fedetlen vállával, boszorkányos mesterségével. Fekély reá... Megtelt a szeme és ő is elfordult keservesen. Pista pedig szunnyadozván egyet, fölkel, aztán fölpipezte magát, úgy hogy az anyjára se nézett, félreacsapta a kalapját s köszönés nélkül odább állott.

Igy meghidegültek egymás iránt.

A télen azonban, csikorgó pogány reggelen, valami vasárnapi bálból jövet, nagyon megfázva került haza Pista. Ugy didergett a hitvány, a prémes-bundájában, hogy szederjes lett az arcza; reszkető ajakán egy semmi dalocskát dudolva azonban. Hazatérve, ledőlt. Az anyja forró herbateákkal, puha dunyhákkal melengette, ölelgetéssel, forró könnyel, de tavaszra mégis csak meghidegedett Pista vépképen. Ugy kiszaladt az életből, mint az aszu-mezőn a láng, amely végigtánczol a száraz fűvön, - fellobban végül s aztán puh! csak a hire se maradt.

Semmit se tudott tán Pista arról, ami vele történt. A bál muzsikájával volt tele a feje; ajakán egy édes dalocska; lázában tán a táncz forgásának melegét érezve, nem is sejtette, mi vár hitvány testére holnap - tra-la, tra-la, beleforgott a halál karjába, nem is érezve a rettenetes hidegségét...

Semmi...

Hány jó gondolat lesz - és elmúlik hír nélkül?... édes illat hány jön és elszáll nyom nélkül?... hány boldog szerelmes madártrilla cseng fel hüvös bokor mélyén és elzeng hasztalanul?... hány könny fakad fel elborult szemből, mely lepereg nyom nélkül? sóhaj hány kel ki elszorult szívből, mely elsuhan a végtelen semmibe? - könny annyi és mosolygás, lám! elmúlik, nyom se maradva semmi belőlük és a nap égi útján csak áll fenségesen, megrendíthetetlenül, s a föld forog hiába, zökkenés nélkül. Kell-e hát egy szegény fiu elmúlásáról sok szót tennem, ki jött, elment és semmi hiányság nem marad utána?

Nem nekem, nem, ha senkinek - de hát az édesanyjának, Istenem! akinek egy egész világ volt.

A kabátja, amelyet viselt; a czipő, amelyben járt; kalapja, amelynek karimája árnyat vetett a szemének; a szék, amelyen ült; az udvar, ahol játszott; amit kezébe fogott; amire nézett; és a levegő, az egész levegő, amelyben lebeg a hang, amit ő kimondott - az mind itt van, él és eleven, bárha senki se látja, de az anyja, az édesanyja, ő látja, érzi. Minden a világon arravaló, hogy ráemlékeztesse Pistára, a dalos, vidám, kedves fiúra, akit az anyja dajkált; Pistára, ki

maga volt a szeretetreméltóság, szelidség és jóság. És ha semmi se emlékeztette volna is, mi az? Élt benne. Akármi közönyös dologról beszélt - róla szólott; s ha idegen hangot hallott, őtet hallotta. Vele járt, állott; álmában és ébren és lélekzette... a fiát.

A kis szőke Pepit látta egyszer, amint az ablak előtt tétován ácsorgott s sietve haladt odább. Látván: teljesen fölháborodott. A lebegő fehér szoknyája: arcátlan; a haja: mintha égne. Nagyon gyűlölte. Elfordult tőle.

A fiu, akit siratott, úgy megtisztult a szemében, oly szelid, makulátlan lett, hogy bántalom őt látni és a fiára gondolni. Menjen. Anna-Mária nem ismeri őt.

A Pista fejfáján néha néhány szál buzavirágot talált csinos szalagsokorral odakötve. Elfordult tőle, hogy ne lássa. Nem a Pepi ujjai babráltak vajjon rajta? Elfedte irigyen egy nagyobb virágbokrétaival, de mégis mire zörögve leperegtek a virág szirmai, hazavitte a szalagot, megsimogatta gyöngéden s elrejtette jószagu kasztenjébe.

És minden vénült körülötte és ő benne, - csak a fia, a fia maradt mindig egyképpen fiatal, széphangu, sugár, szeretetreméltó fiu.

Ah még látom a szobáit. A hüvös, jóillatu kis alkovnit. Az ágyon stikkelt fehér gyolcstakaró; fehér lepel a kis szekrényen, mellette; a vaskereszt rajta, a gólyalábu gyertyatartó s egy ócska, mily sárga viselt kis arckép. A rongy futószőnyeg a parányi divánig visz, amelyre ha az ember leül, gödörbe esik. A finomlábu asztalkán, a horgolt fehér takarón mindenfelé szakadozott, gyermeknek való képes könyvek. Valaki rég... rég... mennyit forgatta... És képek az asztalon, színésznők, igen kivágott ruhája, borzas fejű, merész arcú hölgyek. A parányi ebédlő mellette. Oda ki se jár. A néni oda miért járjon? Az ő kis ételét, (ülve a vastag ablak mélyén) egy asztalszegletről is elvégzi magában. Az aranyos szegélyű régi porcellán csészékben apró csecsebecsek és cifra kotillionjelvények, selyembojtu tánczrendek a piros poharakban.

Ez a belső szoba, a belső... ahová nem járnak. Csak maga Anna-Mária törölget néha óvatosan, és mikor kijön onnan, olyan veresek a szemei.

S minden olyan szintelen és koppadt, de oly sok holmi, hogy alig lehet ott mozogni. A néni bekötött szemmel azonban akár, s egy szemnyi port fel nem fedezhetel.

És látom a néni fekete kötényt, sima, fekete főkötőjét, amint fájós szemeivel reám néz s így szól:

- S ily szomorú hirt hoz nekem, öcsém? A kis Pepiről szól vajjon? *Ama* Pepiről vajjon? Tán rosszul hallotta öcsém? Éhséget szenvedne? Hát senkije se lenne körülötte? Bár egy kis cseléd, aki segítgesse? Éhes? és fázik tán? Hogy mondhat ilyeneket édes öcsém?

Azután kétkedése daczára, mindjárt mégis fölkel, hogy a ridiküljét megkeresse, de kissé vonakodva, mintha alig találná meg.

- Hogy én haragudjam a szegényre? Én? Mikor szükölködik és sinylik. Miért is tenném? Amiért szerette a fiamat? Gonosz lennék, ha elhagynám őt inségében. Sőt éppen mert szerette a fiamat.

Azonban minduntalan nem talált meg valamit. A keztyűjét most, a nyakravalókendőjét aztán. És hátráltatta magát szüntelenül.

- Ha szerette a fiamat, azt nem szabad rossz néven venni tőle, édes öcsém! A fiam látta, hogy mint ragaszkodik hozzá s megsajnálta bizonyosan a szegényt. Megsajnálta s azért járt hozzá. Mert, hogy milyen aranyos szíve volt a fiamnak, azt csak én tudom egyedül. Egyszer egy legyet mentett meg a pók hálójából. Ilyen könyörületes szíve volt. És mindenki iránt ilyen jó volt. Az utolsó ingét oda adta volna a szegényeknek.

Fekete ruháját rücskösnek találta s azt mind simogatta a tenyerével, hogy teljék az idő.

- Ha én tudtam volna, hogy szükségben szenved, el nem hagytam volna eddig sem. Régebben nem mondom, régebben nem szerettem tán... bevallom, nem szerettem tán... Azt hittem, hogy ő elcsalja tőlem az én édes fiamat. Azonban balgaság. A fiut nem lehet elcsalni az anyjától... Azért ült mellette, mert sajnálta. Mert mindig olyan szilimán leány volt Pepi, hogy a szél elfújhatta. És azért kényeztette a fiam. Megesett a jó szíve rajta.

Aztán sürgésében megállott s komolyan hozzám fordult:

- Ha rosszul tettem, az Isten ne vegye rossz néven, amiért nem akartam eddig tudni Pepiről. De nem is tudtam, hogy szükséget szenved. Mert ő nem is volt rossz. Ha rossz lett volna, most nem szenvedne inségben. Ugy-e? Most bőségben duskálna, amilyen szép ábrázatu leány volt. De ő nem volt rossz. Ő jó volt, hü volt az én fiamhoz, mert megéreztem, ki virágozta föl az ő sirfáját, az ő örökös ágyát. Ám kevély voltam, szivtelen voltam és elhagytam a szegényt, hogy essék el. Az Isten ne büntessen érte.

Hogy elkészült végre a ruhájával, megtelt a szeme.

- És egy kis kamarába találta őt, szegényt? Meggörnyedve a nyomoruság terhe alatt, és a keze feltört a durva munkában, amely kezet az én fiam tartott egyszer az ujjai között. És én itt duskáltam a bőségben, míg a szegény, aki az én fiamnak kedves volt, szenvedt...

Bezárta a szekrényeit s hirtelen ismét elővette a kulcsait, hogy elővegyen egy táskát.

- Ételte tegyük bele... vigyük mindent, amim van.

Aztán hirtelen elhatározással fölkiáltott:

- Dehogy, dehogy vinnénk neki. Ide hozzuk őt, a szegényt, ide én hozzám, aki kedves volt az én édes fiamnak. Leányt így ad benne a nagy jó Isten nekem, érdemetlen szegénynek... öregségemre.

És megindult, egy szives, kedves tekintettel fordulva vissza - határozott, biztos lépéssel.

KÉT FEHÉRNÉP.

A Bucsinon szép aztán az ősz! Parajd felől a bikkék és a cserék kiöltözködnek ilyenkor sárgába, veresbe, barnába. A sziklák oldalán is tobzódnak a színek. Két tenyéryní egyforma szín sincsen rajtuk. A Küküllő vize szinte fekete messziről, a fehér fény fölcsillanva ott, ahol kő áll a víz árjában. Ekkor még zöld a fű a martján s a hol a nyáron nefelejts mosolygott, őszre a guzsalyvirág kék kelyhe pattan ki a gyepből erőtelen szárán. A nagy Bucsín derekán szörnyű trachitsziklák szürkén, hidegen nézik le az eleven, színes rengeteget, amely halódó állapotában úgy felpiperészi magát mintha nászra készülne.

A harmadik fogadóhoz (ahonnan egy hajításnyira van a »Ferencziláz« a gyergyai völgyre nézve) hétfőn délután a fenyvestől sötét országuton jött egy ropogós menyecske, kis fiát vezetve a kezén.

- Én Paducz Ráki vagyok, mondta Ilonának, a fogadós leányának.

Abban semmi nevezetes nem volt. Mert a Bucsinon az egész Gyergyó átjár Udvarhelyszékre s a deczkát a hetivásárra, Nyárádszeredára ilyenkor hozzák. A Bucsinon nincs falu, csak a három fogadó, s itt etetnek a szekerek.

Beült az ivóba, jól szemügyre vévén mindent.

- Maga az az Ilona? kérdezte a leánytól.

- Melyik?

- Nem kell haragudni... A fogadós leánya?

Ilona rá se nézett az idegenre, aki az átalvetőből ételneműt tett az asztalvégre. Valami szekerek könyököltek az asztal lapjára s azok szóba ereszkedtek a menyecskével:

- Honnan való vagy?

- Van valami haszna kendnek abban, ha megtudja?

- Ij! de harapós vagy.

Maga egy falatot sem evett, hanem a gyerekeknek adott. Fölkelt s Ilona után ment s azzal szót kezdett:

- Derék fehérnép vagy. Szépen laktak.

Ilona vállat vont s a tüzhelyhez ment.

Utána ment.

- Azt mondtam, hogy szépen laktak.

- Akar valamit?

- Idevaló vagy?

Odavetőleg felelt:

- Onnan alulról Sóváradról.

- Én Gyergyó-Alfaluból jövök. Sohase jártam errefelé.

- Nekem sincs ügyem arrafelé.

Azonban a tartozkodó leányhoz mégis bizalmasabban közeledett. Látszott, hogy barátkozni akar.

- Aztán nem unalmas idefenn, a hegy derekán magatokra megélni, ilyen derék fehérnépnek?
- Nem vagyunk magunkra.

Nagyon fukaron bánt a szóval. Dolgot keresett, hogy kikerülje a beszélgető asszonyt. Ráki pedig kísért a szemével s utána ment. Az ivón kívül még két szobájuk volt. Egy kis oldal-szoba, ahonnan külön ajtó nyílt a víz felé járólagnak, ahol egy kis istálló s egy fűrészmalom állott. Ez volt a szép szoba. Cserepes kemencze a szögletében s fadiványok a fal mellett, letakarva színes szőrtakarókkal. A padlásig fölvetett ágy mellett fiókos kaszten tetején a virágos görgényi csészékkel, poharakkal. A másik szoba is az ivóból nyílt, az apja holmiival, nagy báránybőrös bundával, faragó szerszámaival.

Ráki tolakodóan vallatta:

- S szeretőd nincsen?
- Hagyjon békét nekem, felelte bosszusan.
- Szét ne vessen a méreg, lelkem.
- Hát legyen békén tőlem.

Az asszony leült a fiacskája mellé kedvetlenül. Akkor deczkás szekerek jöttek föl az uton. Az ivóba egy öreges, izmos czondrás székelő lépett be. Meglátva Rákit, egyenesen felé ment.

- Te vagy itt, Ráki hugom?

Bort hozatott. Csöndesen töltött, meggondoltan ivott s halkán kérdezte:

- Mit keressz itt?
- Mi gondja van rá?
- Kurtán fizetsz ki. Hát az embernek a szája arra való, hogy beszéljen vele. De nem emlékezem, hogy kőborolni láttalak volna valaha. Mikor hát itt látalak a Bucsin derekán, ahol csak dologban járunk, így szól az ember: »Mit keressz itt?« Szekérrel nem jöttél. Az urad utban van s te otthagysz az életedet, s fogadózni látlak az ut szélén s az ember ne kérdezze meg: hogy vetődsz ide?

Tempósan kihuzta a papirba pakolt dohányát, azt lassan kibontotta s elsimitotta a papir rücskét; óvatosan megtömte a pipáját, óvatosan gyújtotta meg a bűdös gyufát s gyöngye füstöt szíva, barackot vetett a szőke gyermek kobakjára, a szomszédasztalhoz szólt a gyalázatos utról. Később görbén nézett Rákira:

- Ne tégy bolonddá fiam engemet. Valami furja a begyedet. Ok nélkül nem tekeregsz te a Bucsinon a fiacskáddal, ahogy én ismerlek.

Még kora délután volt, mégis alkonyodott, úgy, hogy a nagy ivót homály este meg. A vén fenyőfák a fogadó körül felfogták a lemenő nap világát. Lassankint utazó emberek gyűltek be. Hagymaszag elegyedett a pipafüsttel s a ruhákban behozott istállószaggal. A cserepeshez támaszkodó leány szótlanul ügyelt minden érkező szekérre.

Ráki rászólt:

- Vársz valakit, hogy úgy ügyeled az ajtót?

Ilona felhuzta a vállát és tovább ment. Szép, husos, piros leány volt, pántlikával erős hajában s szép fehér len kivarrott ing rajta, mintha ünnepre öltözött volna ki.

- Csak nem a szeretődöt várod?

Az emberek kaczagtak. Ilona odavetette:

- Hát neked nincsen szeretőd, szegény?

- Már annak aztán ura van, felelt az alfalvai székel az asszony mellett.

Akkor a leánynak ismerős csengettyű hallatszott be az utról. Ilona kifutott az ajtóba, az idegen asszony fölemelkedett a helyéből.

De senki se lépett az ivóba. A halk beszélgetés megeredt ismét. Egy pár ember felczihelődött, összeszedte a czókmókját s a fogadós felgyújtotta a függő lámpát.

Akkor a mellékszobából beszélgetés zaja hallatszott ki az ivóba. Más ajtón ment oda be, aki az ivóba nem lépett be. Az idegen asszony felállott s a kis szoba ajtaja mellé lépett. A beszélő hangot tán megismerte, mert a szeme kiragyogott s félig nyitott ajakkal ráügyelt.

Ilona benn a szobában így szólt:

- Azt hittem valami baj érte az uton.

- Féltettél? kérdezte egy mély, meleg férfi hang. - Pedig repülni szerettem volna hozzád.

Ráki a bezárt kilincsre csapott a tenyerével. A fogadós durván rákiáltott.

- Mit akarsz az ajtón?

- Nem szabad oda bemenni?

- Láthatod.

- Valamit dugdos kend ott benn?

- Kinn elég tágas az erdő.

Az alfalvi vén székel az asszony pártjára állott.

- Lassan he!

- De akárhogy, ahogy nekem tetszik, he!

- De úgy, ahogy szabad, he! Azért korcsma ez, hogy ott járjon aki fizet, ahol neki tetszik.

Mindenki odafigyelt a szóváltásra. A székel fölemelte a medvefejét a könyöklésből. Erősebben folytatta:

- Ahol én beszélek, ott kuss. Az az asszony az én falumból való tisztességes fehérnép. Avval úgy beszélj, mint a muzsikával, azt mondom. Ide ülj Ráki hugom, folytatta szelidebben.

A fogadós odalépett az asztalhoz, s csendesítően bizalmaskodva, a házsártos ember vállára tette a kezét.

- A leányom van benn a mátkájával, azért van bezárva a szoba ajtaja, s abból mit ver kend lármát, ha nem járatok mindenkit a nyakukra.

A székel felhuzta a vállát.

- Miattam azt zárd be a leánnyal, aki tetszik neked, de nem szeretem ha a falumbelivel parasztkodik valaki.

Ráki asszony kikelve a szinéből, ismételte többször:

- A mátkája? a mátkája? aki odabenn van?

Akkor valami félrészeg paraszt a fogadós után kiabált ital után.

Sulyos, fojtós volt az éjszaka, terhes, komor éj, mely legyüri az embert. Egy pár csillag pislogott ki betegesen a fekete boltból.

Nem is igen soká valami nesz támadt az istálló körül. A hátulsó oldalán a nagy bürkök s tövisek között mozgolódott valaki. Aztán egyszerre az eszterhaj alatt fényes láng lobbant föl. A szénacsomó, amit a fedél deczkája alá dugott valaki, mindjárt megszenesedett, azonban a száraz fedélmohán végigsuhant a gyöngye láng. A következő perczben (a tüzlángtól élesen megvilágítva) Ráki suhant át a szegelet mellett s a fejről lekapott keszkenőjével az istálló fakilincsére erős hurkot vetett.

Gyöngye perczegés hallatszott.

- Hé bolond, hé! mit teszel! hallatszott akkor egy erős szó.

A székel a szekérről látta meg a fényt. Nagy lépéssel rohant az istálló felé.

Abban a pillanatban nyílt meg a fogadó ajtaja. A leány nyitotta meg nesztelenül.

A székel megragadta a Ráki kezét.

- Elereszsen, sikoltott fel az asszony kétségbeesve.

- Ki van ott? kiáltott a leány.

- Elereszsen sikoltott az asszony, látja, hogy az ott most jön a szeretőjéhez.

A leány lerohant.

- Ki az?

- Ki vagy te?

- Mit akarsz ott?

A székel eleresztette az asszony kezét.

- Mi közöd van hozzá?

- Tűz, tűz, kiáltott a leány. A mátkám van ott benn. Félre az utból!

- Félre az utból! Nem a mátkád, nem a mátkád van benn.

- Mit akar? A mátkám van ott benn.

- Félre onnan! Nem a mátkád van benn, hanem az én uram. Én a felesége vagyok annak, aki oda benn van. S kitépem a szemét, aki közeledik hozzám.

Aztán az öklével rácsapott az ajtóra.

- Hallod Imre Pali, a feleséged van itt, a fiacskáddal. Gyere ki ha mersz. A szeretőd is itt van. Bujj ki ha mersz. Én, a feleséged, tartom az ajtót. Én gyújtottam meg a fejed fölött.

A fogadós ordítva rohant ki.

A leány rémülten nézett az asszonyra.

A láng bekapott a fedél szegletébe.

A székel ruddal feszítette fel a deszkákat, messze hajítva a gyepre.

- Merj hozzám közeledni te czedá? merj segíteni a szeretődnek előttem.

- Porig égünk, ordította a fogadós. - A széna begyult a fedél alatt.

Ilona nem is hallott tán egyebet, mint azt az egyet, amit kérdezve hajtott:

- Az urad? az urad? Aki benn van, az urad? Hát hazudott nekem az alacsony. Megcsalt engemet és megcsalt tégedet az alávaló. A felesége vagy? az ő felesége?

A hangja rikácsoló lett s úgy csapott Rákira, mint a szélvész:

- Hagyd, hogy én törjem össze a csontját, izre a gazt. Ha igaz, hogy engem csuffá tett, ne a láng emészsze meg, de szakgassam én szét a tiz körmömmel.

- El az utamból. Én lestem a nyomát. Az én prédám a hitvány, aki elhagyta a feleségét, a gyermekét...

Ugy álltak szemben, mint két éhségtől reszkető farkas a martalék felett, amely a lábuk előtt hevert.

A tűz vörös fénye rátüzött a fenyőfákra. A szétvert tüzes széna úgy szállt a fekete gyepre, mint a pillangó raj.

A székyben akkor megébredt az állatféltő gazdaember.

- A lovak benn égnek! kiáltotta.

Szétdobálta a dühben lángoló fehérnépeket az istálló ajtajától. Befeszítette a villával az ajtót, hogy kihozza az állatokat.

Mikor a nekivadult állatokat ki tudta verni, akkor nézett szét.

- Hiszen a hitvány ficzkó nincsen is itt benn...

Mert a férfi sehol se volt.

- A lé-levezető lyukon bujt ki, mint egy poczegér. - Aztán rárivalt az asszonyokra:

- Ne ugassatok már, mint két nőténykutya. A prédában nem vásik már a fogatok. Inkább csebret ide mindketten...

...Mikor aztán a tűz elaludt, az ivó hosszú asztalánál egymás mellett ült a két fehérnép, kezükkel csüggedten az ölükben, köny a szemükön.

A gyermek az asztalon csöndesen aludt; a csillagok pedig nyugalmasan pislankoltak a hatalmas nagy égbolton.

KIS LEÁNY BAJA.

Egy gyenge leányka vitt ma jókor reggel a hegyen fel egy kis kandér tejet. A ujjai megfáztak a hidegben s letette a pléhkondért a kapum ernyője alá, melengetve gyenge ujjhegyeit.

- Hideg van, kis leány?

Bátran szembe nézett velem s így felelt:

- Lesz még ennél hidegebb is. De mikor az embernek dolga van, akkor nem fázik.

- S neked dolgod van, kis leányka?

- Hát hogyan? Ki vinne tejet, ha én nem? És aztán délben is enni kell s aztán a gyermekre is sok a takarítás.

- Ugy-e? Hát az anyád?

- Az anyám? - És sóhajtott egyet kis szívéből. - Már mi csak magunkra vagyunk. Ő nem tudom merre jár - hanem azért csak tessék megnézni a házat is, a gyermeket is. Jóskát - tette hozzá magyarázólag, - a fiúcskát.

- Nézd csak, kis leányka, te nagyon csekélyke gyermek vagy, hogy bizhatnák te reád Jóskát?

A kételkedés ingerelte.

- Hát nem hiszen nekem, bácsi - mondá szemrehányólag. - Bizony isten! én is mosok reá és én is főzök az apámnak vacsorát, mikor este haza jön. Nem vagyok én olyan kicsi. És soha se is voltam kicsi. Az anyám is reám bizta Jóskát, mikor még nálunk lakott. Így szólott: »Mari te«... mert engemet így hívnak... A bácsit hogy hívják? - tette hirtelen utána. - Itt lakik a bácsi?

- Itt... Mit mondott az anyád?

- Igen, »Mari te, fogd meg azt a kölyköt, mert összepiszkolja az embert«. Az anyámnak olyan szép köntösei voltak, tudja! És csipkéje is volt. Későbbén papucsot is vett. Akkor hagyott el minket, mikor papucsot vett. Az apa mindig mondta: »Az a papucs... a papucs... csak az ne jött volna, akkor nem lett volna baj.« Mert mi mind csak csizmában jártunk s nyárba csak mezitláb. S az anyám is csizmába járt örökké, hanem a nyáron papucsot vett.

- És miért vett papucsot?

A gyermek megrántotta a vállát. Okoskodóan felelte:

- Azt senki se tudhatja, hogy ő miért csinálta. Én mindent megtettem, amit ő parancsolt. A tavasszal kiköltöztünk ide a hegybe, mert ingyen adták ott, a forrás mellett a házat; csak hogy éppen őrizze a gyümölcsöt apa. De nem is volt gyümölcs. Hanem urak sétáltak le s fel, tudja! s anyám kiült a ház elé szépen, hajadon fővel. Mert az úgy illik, hogy legyen csinos az ember, ha az urak arra járnak. Mind azt mondták neki, hogy »szép menyecske«. Ő örvendett neki, de apa nem örvendett; pedig igazán gyönyörű volt.

- S olyan gyönyörű volt?

- Olyan, biz'a... Aztán elhagyogatott minket. Akkor már én mosdattam Jóskát. Előbb nem akarta engedni nekem, pedig szépen bántam vele. Mert ő az én testvérem s aztán igen kedves is, csak látná. Már jár magától. Csak elejébe kuporgok s kiterjesztem így a karomat, né, s azt kiáltom: »ki jön ide?« s hármat tapsolok... Ő mindjárt feláll a szék mellett és oda fut. De úgy, tudja! mint egy részeg. Hanem sikolt, bezzeg, és kaczag. Nagyon kedves gyermek. Ennek a

tejnek, látja, a felét ő eszi meg. Most mindjárt adok neki. No, nem most, mert még alszik, de ha felébred s aztán délbe...

- S az anyád?

- Anyám? Hát ő elment. Nem mondta meg, hogy hova megy; csak egy estefelé bejött s kinyitotta a ládáját. Kiszedte előbb a ruháit. Van neki egy szép selyem dereka. Azt külön tette s aztán a szalagokat. De azokat is visszadobta a ládába s kiment. De ismét visszajött és engem itt, itt megcsókolt az orcámon. »Légy jó, gyermek«, ezt mondta. Én nem is voltam rossz... Akkor kiment. De nem ment messze, mert ismét visszajött. S akkor Jóska-t is felvette, s nem nézve, hogy piszkos, összeölelgette, összecsókolgatta és engemet is és sirt. Én kérdeztem, hogy miért sir? ő nem mondott semmit, hanem elment...

- Elment?

- Elment (s a gyerek halkabban folytatta), hanem az apám!... tudja!... Az isten őrizzen, milyen volt, mikor hazajött. Soha se láttam olyannak. Így kiáltott: »tudtam«. Hát akkor mért hagyta? Aztán egyenkint vette elé a selyem derekakat, mikor sötét este lett és a pántlikákat, és megölelte és keservesen sirt. És így kiáltott: »a topánka, a topánka, verje meg az isten...«

Hirtelen eszébe jutván valami a gyerekek, módosan meghajtotta magát s így szólott:

- De már engem vár otthon Jóska a tejjel...

- Ide fenn laktok?

- Ide fenn. Ha arra jár, megnézheti. Már most egyedül leszünk, mert az apám is elmegy...

- Hova megy?

- Menni kell, tudja! mert megkeresi az anyámat és ő vissza nem jön. Azt mondta: »ha térdig kopik is a lába, addig megy, míg meg nem kapja.« Tudja (tette szomorúan hozzá), már hideg van s ki tudja, merre jár szegény anyám? Az éjjel is hó esett s ő szegény egy szál topánkácskában ment el s aztán beteg lesz. Aztán mit csinál szegény éjjel? Nálunk már tűz égett, Jóska mégis felébredt a hideg miatt. Az isten áldja...

Mosolygott s felkapta kanderját.

- Aztán nem félsz, kis leány?

- Mitől? én már tudok dolgozni. Elteszem a gyufát, hogy Jóska valami bajt ne csináljon. Ha felkelünk, megmosdatom s mikor sir, enni adok neki. Ő már egyedül alszik el... az isten áldja meg...

- Az isten áldjon meg, kis leányka.

Odább ment s aztán szaporán visszafordult.

- Miért kérdezősködött bácsi az anyám után? Láttá tán valahol? Ugy-e hogy látta? Ha látta volna az anyámat, mondja meg. Az isten megfizet érte. Szegény nagyon fázhatsz valahol. S aztán, meglátja, csak én ismerem az apámat: abból nem lesz jó. Ő még nekünk sem beszél, hanem rettenetesen néz. Most ő elmegy utána és megkeresi őtet...